

WSPÓLDZIELĄC DZIECIŃSTWO 2

Wytyczne dotyczące wdrożenia

międzypokoleniowych programów nauczania oparte na doświadczeniach programu Sachi 2

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein

Współfinansowano przez program Unii Europejskiej Erasmus +

Niniejsza publikacja została opracowana w ramach dwuletniego strategicznego partnerstwa "Sharing Childhood 2- Współdzieląc Dzieciństwo 2" i została sfinansowana z Kluczowego Działania 2 unijnego programu Erasmus +.

Łódź, Palma, Glasgow, Porto, 2018

ZESPÓŁ PROJEKTOWY:

KOORDYNACJA

Carmen Orte Socias (Universidad de les Illes Balears, GIFES) Grazyna Busse (ECIM HIPOKAMP)
Marga Vives Barceló (Universidad de les Illes Balears, GIFES)
Gemma Gilliland (University of Strathclyde, Centre for Lifelong Learning)
Elísio Costa (Universidade do Porto, Center of Competences on Active and Healthy Ageing)

Uniwersytet Wysp Balearskich, Grupa Badań Społecznych, Szkoleń i Badań Edukacyjnych

Lluís Ballester Brage
Belén Pascual Barrio
Joan Amer Fernández
María Antonia Gomila Grau
Rosario Pozo Gordaliza
Carmen López-Esteva
Victoria Quesada Serra

Stowarzyszenie Edukacyjne Centrum Integracji Międzypokoleniowej HIPOKAMP

Mariola Bertram

Uniwersytet Strathclyde, Centrum Kształcenia Ustawicznego

Alexandra McDonald
Lynda Scott

Uniwersytet w Porto, Centrum Kompetencji Aktywnego i Zdrowego Starzenia się

Teresa Marisa Alves Martins
Luís Filipe da Silva Midão
Silvia Martinez Veiga

«SACHI 2» KOORDYNACJA PROJEKTU:

Społeczna i edukacyjna grupa szkoleniowo- badawcza (GIFES) - Uniwersytet Wysp Balearskich

WARUNKI KORZYSTANIA, LICENCJA:

Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-ND 4.0)

PYTANIA, INFORMACJE ZWROTNE I DODATKOWE INFORMACJE:

Kontakt pod linkiem lub GIFES mailem gifesuib@gmail.com

0. WSTĘP

Zgodnie z wytycznymi Komisji Europejskiej (KE) dotyczącymi spójności społecznej niniejszy dokument przedstawia międzypokoleniowy program prac, który był dwukrotnie finansowany przez KE. Poniższy przewodnik został opracowany na podstawie zebranych doświadczeń.

Poniższy projekt jest zgodny z celem europejskich badań w zakresie kształcenia ustawicznego, które są powiązane z programami międzypokoleniowymi.

Czterech partnerów to instytucje europejskie z dużym doświadczeniem w dziedzinie relacji międzypokoleniowych:

- Uniwersytet Wysp Balearskich - Grupa Badawcza ds. Kształcenia i Badań Społecznych i Edukacyjnych (partner koordynujący), Baleary, Hiszpania.
- Stowarzyszenie Edukacyjne Centrum Integracji Międzypokoleniowej HIPOKAMP, Łódź, Polska
- Uniwersytet Strathclyde, Centrum Kształcenia Ustawicznego, Glasgow, Wielka Brytania
- Uniwersytet Porto, Centrum Kompetencji Aktywnego i Zdrowego Starzenia się (Porto4Ageing), Porto, Portugalia.

Mamy nadzieję, że niniejszy dokument będzie promował i ułatwiał rozwój programów międzypokoleniowych, zwłaszcza w kontekście europejskim. Konkretnym celem jest podzielenie się kluczowymi ustaleniami metodologicznymi, aby ułatwić realizację programu międzypokoleniowego w szkołach podstawowych.

Przewodnik jest podzielony na trzy sekcje:

1. Opis i prezentacja struktury wniosku. Sekcja zawiera opis partnerów i celów projektu SACHI 2, opis międzynarodowych ram dla międzypokoleniowych programów nauczania oraz europejskich i krajowych ram politycznych, w których projekt był realizowany.
2. Rozwój i przykład przewodnika metodologicznego: podstawy metodologiczne, zalecenia dla każdego etapu wdrażania oraz najważniejsze ustalenia/wyniki/rezultaty.
3. Podsumowanie, zalecenia dla decydentów.

Bazując na naszych ogólnych spostrzeżeniach zdecydowanie popieramy programy międzypokoleniowe jako sposób promowania spójności społecznej i koegzystencji pokoleń. Mamy nadzieję, że inni profesjonaliści wyciągną wnioski z naszych doświadczeń i efektywnie wykorzystają ten przewodnik, aby skutecznie realizować programy międzypokoleniowe w swoich społecznościach.

SPIS TREŚCI

0 WSTĘP	1
SPIS TREŚCI	2
1 KONTEKST	3
1.1. Opis partnerów i celów programu SACHI 2	3
a Projekt i jego cele	3
b Strategiczna współpraca instytucj	4
1.2. Programy międzypokoleniowe: międzynarodowe ramy	6
1.3. Wprowadzenie do międzypokoleniowych programów nauczania w każdym kraju - stan obecny i plany	8
1.3.1 Europejskie i krajowe ramy w których rozwijany jest projekt	8
a) Strategia europejska	8
b) Ramy krajowe: strategia, polityka, prawo	9
1.3.2 Przykłady dobrych praktyk w poszczególnych krajach	12
2 PRZEWODNIK METODOLOGICZNY	17
2.1 Metodologia i założenia programu SACHI 2	17
2.2. Zalecenia dla każdego etapu wdrażania	18
a. Założenia	18
b. Wizja	18
c. Planowanie	19
d. Rozwój projektu (Etap 2: Wdrożenie)	20
e. Ocena	25
f. Zalecenia dotyczące zrównoważonego rozwoju (Postęp)	32
g. Zalecenia dotyczące rozpowszechniania i transferu wiedzy (wpływ)	32
2.3. Koordynacja i współpraca	33
2.4. Konkretnie kluczowe ustalenia	34
3 WNIOSKI	38
Zalecenia dla decydentów	39
4 ŹRÓDŁA	40
5 ZAŁĄCZNIKI	43
Załącznik 1. Sesje - szablony jednostek dydaktycznych	
Załącznik 2. Zestaw narzędzi ewaluacyjnych do podstawowej oceny	

1.KONTEKST

1.1.Opis partnerów i celów programu SACHI 2

Projekt Sharing Childhood 2 (SACHI 2 – Współdzieląc dzieciństwo) to europejski, międzypokoleniowy projekt badawczy, opracowany w ciągu dwóch lat szkolnych (2016- 2018). Był to program międzypokoleniowy prowadzony w szkołach, mający na celu promowanie pozytywnego starzenia się i przełamywanie barier między pokoleniami, w szczególności przeznaczony dla dzieci w wieku od 9 do 12 lat i dorosłych w wieku powyżej 50 lat.

W oparciu o zdobyte doświadczenie, staramy się podkreślać pozytywne rezultaty programu, aby zachęcić innych do podejmowania podobnych inicjatyw i do międzypokoleniowego działania, które stałyby się regularnymi zajęciami w szkołach.

a. Projekt i jego cele

SACHI 2 to projekt współfinansowany przez Komisję Europejską w ramach "Projektów strategicznych stowarzyszeń ukierunkowanych na edukację dorosłych (KA2)" na podstawie umowy 2016-1-ES01-KA204-024999. Opisany projekt to jego druga edycja. Projekt bazuje na strukturze zaproponowanej w pierwszej edycji (Orte, C., Vives, M., Amer, J., Ballester, L., Pascual, B., Gomila, MA, i Pozo, R., 2018), jednakże miał także na celu rozwinięcie dwóch dodatkowych aspektów: a) pogłębienie związku pomiędzy treścią proponowanych działań a przedmiotami nauczanymi w szkołach oraz b) włączenie wolontariuszy-seniorów z sąsiedztwa szkoły w grupy robocze.

Wdrażanie projektu przez osoby przyczyniło się do ich aktywniejszego udziału w społeczności. W ramach projektu wykazano szereg korzyści odniesionych przez seniorów: rozwój umiejętności technologicznych i językowych oraz umiejętność pracy w zespole. Zauważyliśmy także wiele korzyści dla innych uczestników: nauczycieli, rodzin, uczniów, pracowników społecznych i personelu badawczego.

Projekt miał cztery cele:

1. Zwiększać różnorodność edukacyjną i stosowanie metod integracyjnych, w szczególności metodologię międzypokoleniową.
2. Poprawę i / lub ułatwienie nabywania umiejętności cyfrowych, językowych i współpracy starszych osób.
3. Poprawę dostępu do wysokiej jakości aktywności dostosowanych do indywidualnych potrzeb osób starszych, szczególnie tych z grup o specjalnych potrzebach.
4. Rozpowszechnianie wyników prowadzonych działań przy pomocy powstałych materiałów.

Cele szczegółowe:

- Stworzenie międzypokoleniowej metodologii uczenia się nowych wartości w szkołach poprzez włączanie osób starszych w działania.
- Promowanie pozytywnych postaw wobec starzenia się, zapobieganie dyskryminacji ze względu na wiek oraz udowodnienie dzieciom i całemu społeczeństwu, że osoby starsze mogą być aktywne i dynamiczne
- Promowanie umiejętności społecznych zarówno wśród ludzi młodych, jak i osób starszych i budowa relacji między różnymi pokoleniami.
- Wykorzystanie atutów różnych pokoleń w celu odniesienia obopólnych korzyści.
- Wymiana wiedzy i kompetencji.
- Promowanie procesu i metodologii pracy międzypokoleniowej i włączenie jej do programu nauczania dla dzieci i osób starszych.
- Uwzględnienie międzykulturowego, międzypokoleniowego wymiaru w kontekście edukacyjnym we wszystkich krajach zaangażowanych w projekt.

b. Strategiczna współpraca instytucji

Rozwój projektu był możliwy dzięki pracy czterech europejskich instytucji o szerokim spektrum doświadczeń w dziedzinie relacji międzypokoleniowych:

- **Uniwersytet Wysp Balearskich, Grupa Badawcza ds. Kształcenia i Badań Społecznych i Edukacyjnych (partner koordynujący), Baleary, Hiszpania.**

Uniwersytet Balearów znajduje się obecnie w pierwszej piątce uniwersytetów w Hiszpanii w zakresie innowacji technologicznych i rozwoju. Od 1998 r. koncentruje się również na stałej edukacji osób starszych poprzez programy edukacyjne i kulturalne w ramach programu Universitat Oberta per a Majors (UOM). UOM to projekt, którego celem jest rozwój i promocja aktywnego starzenia się oraz promowanie zdrowego stylu życia. Grupa badawcza ds. Kształcenia i Badań Społecznych i Edukacyjnych (GIFES) prowadzi szkolenia interdyscyplinarne. Przeprowadziła także badania dotyczące starzenia się, rodziny oraz dzieci i młodzieży. GIFES bierze udział w projekcie dotyczącym obserwacji społeczeństwa Majorki i rozwija nauczanie na temat gerontologii i relacji rodzina-szkola; opracował i zorganizował także dziesięć edycji Międzynarodowego Letniego Uniwersytetu Seniorów.

GIFES posiada wiedzę i doświadczenie zgromadzone w projektach międzypokoleniowych. Grupa badawcza opracowała i koordynowała trzy projekty europejskie związane z zapobieganiem dyskryminacji ze względu na wiek.

- **Stowarzyszenie Edukacyjne Centrum Integracji Międzypokoleniowej HIPOKAMP, Łódź, Polska**

Stowarzyszenie HIPOKAMP jest instytucją działającą regionalnie, ekspertem w dziedzinie edukacji dorosłych i gerontologii. Głównym celem stowarzyszenia jest połączenie wiedzy gerontologicznej z aktywnym starzeniem i zmianami demograficznymi. Stowarzyszenie promuje, organizuje i współpracuje przy projektach opartych na ustawicznej edukacji, przeprowadzając bieżącą analizę projektów w celu systematycznej poprawy uzyskanych rezultatów. Stowarzyszenie promuje innowacyjne rozwiązania dla osób starszych w celu rozwoju społecznej i aktywnej roli tej grupy wiekowej. HIPOKAMP ma doświadczenie w tworzeniu projektów z grupami międzypokoleniowymi.

- **Uniwersytet Strathclyde, Centrum Kształcenia Ustawicznego, Glasgow, Wielka Brytania**

UoS jest trzecim co do wielkości uniwersytetem w Szkocji o międzynarodowej renomie. Centrum Kształcenia Ustawicznego (CKU) zapewnia szeroką gamę możliwości nauki dla dorosłych. CKU ma ponad 30-letnie doświadczenie w kształceniu dorosłych i oferuje największy program tego rodzaju spośród brytyjskich uczelni, co roku przyciągając ponad 4000 uczniów. Programy CKU wyróżniają się szeroką i zróżnicowaną ofertą przedmiotów, dając uczniom możliwość zdobycia nowej wiedzy i umiejętności, a także zapewniając możliwości rozwoju społecznego i osobistego osobom starszym. UoS posiada również duże doświadczenie w pracy międzypokoleniowej zdobyte poprzez uczestnictwo w kilku europejskich programach międzypokoleniowych.

- **Uniwersytet Porto, Porto, Portugalia.**

Uniwersytet Porto jest najlepiej ocenianym portugalskim uniwersytetem na arenie krajowej i międzynarodowej. Centrum Kompetencji Aktywnego i Zdrowego Starzenia się (AgeUPNetwork) pracuje nad różnymi aspektami dotyczącymi starzenia się. Uniwersytet Porto ma bogate doświadczenie w pracy z edukacją dorosłych zarówno w zakresie badań, jak i oferując program kształcenia ustawicznego. Dodatkowo, jego udział w konsorcjum "Porto4Ageing", w którym współpracują podmioty, obywatele i instytucje publiczne, zapewnia solidne podstawy do rozwoju projektów.

Długa tradycja naukowa Uniwersytetu Wysp Balearskich i GIFES przyczyniła się do zakwalifikowania go jako najlepszego koordynatora projektu międzypokoleniowego. Udział instytucji edukacyjnej, z jej wcześniejszymi doświadczeniami w relacjach międzypokoleniowych i dużym zainteresowaniem ciągłym doskonaleniem, wzbogacił rozwój projektu i przyczynił się do jego rozwoju. Ponadto udział dwóch kolejnych uniwersytetów z ich bogatym doświadczeniem i potencjałem uzupełnił doświadczenia badawcze w ramach projektu SACHI 2.

1.2. Programy międzypokoleniowe: międzynarodowe ramy

W celu zgromadzenia aktualnych informacji na temat programów międzypokoleniowych i procesu ich oceny, w szczególności w odniesieniu do programów w Europie zostały przeprowadzone trzy analizy.

Pierwsza analiza (przyjęta do publikacji w "Journal of Intergenerational Relationships") dowiodła, że programy międzypokoleniowe są formą interakcji społecznej, której kluczowym elementem jest edukacja międzypokoleniowa, pozaformalne i nieformalne podejście pedagogiczne łączące różne pokolenia wokół codziennych tematów, ułatwiając transfer i wymianę wiedzy, umiejętności, zdolności i zasobów, pozwalając różnym pokoleniom doświadczać zarówno podobieństw, jak i różnic, ucząc się nie tylko o innych, ale także o sobie.

Analiza wykazała, że udane programy międzypokoleniowe mają pewne cechy wspólne. Oprócz wykazania obopólnych korzyści dla uczestników, programy te obejmują problemy społeczne i polityczne istotne dla zaangażowanych pokoleń. Promują większą świadomość i zrozumienie wśród osób młodszych i starszych. Wszystkie analizowane programy przyniosły dobre wyniki, ponieważ wzbogaciły życie zarówno dzieci, jak i osób starszych. W przypadku dzieci zauważono wyższą samoocenę, lepsze wyniki w nauce, poprawę umiejętności społecznych i większą motywację do nauki. Pojawiły się również doniesienia o bardziej pozytywnych postawach wobec siebie i osób starszych. W przypadku starszych osób wskazano na bardziej produktywnie wykorzystanie czasu, potwierdzenie własnej wartości, większą satysfakcję z życia, poprawę funkcji poznawczych, poprawę zdrowia psychicznego i samooceny.

Jednak w kontekście programów międzypokoleniowych stwierdzono, że konieczne jest prowadzenie dalszych badań w celu dalszej oceny i zbadania wiedzy na temat motywacji uczestników. Kilku autorów jest zgodnych co do konieczności szybkiego opracowania mechanizmów oceny programów międzypokoleniowych, ponieważ jest to jedna z najczęściej wskazywanych słabości.

Kolejna analiza została dokonana w celu zidentyfikowania instrumentów oceny obecnie wykorzystywanych w tego rodzaju programach. Pozwoliło to przyjrzeć się dokładniej temu co było oceniane i w jaki sposób. Szukając polepszenia narzędzi oceny projektu SACHI, stwierdzono, że nie zostały ułożone aktualne, zatwierdzone kwestionariusze dla dzieci (10- 12 lat) i osób starszych, które oceniłyby zmianę postaw/poglądów na tematy międzypokoleniowe.

Wśród znalezionych narzędzi oceny, za główny punkt odniesienia posłużył raport "Postawy dzieci wobec osób w podeszłym wieku (CATE)" (Jantz, 1976), mimo że jest on przestarzały. Istnieją również inne metody oceny, takie jak: semantyczny kwestionariusz różnicowy za pośrednictwem dwubiegunowych przymiotników ocenianych w 7-punktowej skali Likerta, czy też kwestionariusze odpowiedzi prawdziwej i fałszywej. Jednak opracowano również bardziej aktualny kwestionariusz badający studentów licencjatu. Kwestionariusz ten (Montoro, 1998) został zaadaptowany dla dzieci w wieku szkolnym (9-12 lat) i osób starszych (powyżej 50. roku życia).

W trzecim przypadku przeprowadzono dokładną analizę programów międzypokoleniowych, szczególnie w Europie. Osiem europejskich projektów zostało przeanalizowanych pod kątem założeń projektu, jego opisu i kluczowych wyników.

W wyniku analizy stwierdzono, że programy międzypokoleniowe wykazały w każdym kraju wiele pozytywnych wyników. Analiza poszczególnych przypadków potwierdza, że długoterminowe planowanie programów międzypokoleniowych było niezbędne, aby dać czas na szkolenie wolontariuszy i budowanie relacji między seniorami, dziećmi i animatorami. Aby program zakończył się sukcesem, niezbędne jest, aby:

- Osoby pracujące przy projekcie miały odpowiednie umiejętności i zostali przeszkoleni do pracy z obydwoma pokoleniami.
- Uczestnicy przeszli gruntowne szkolenie i przygotowanie przed podjęciem jakichkolwiek działań międzypokoleniowych.
- Działania koncentrowały się na rozwijaniu relacji międzypokoleniowych, spełniały potrzeby wszystkich uczestników (zarówno młodszych jak i starszych), oferowały obopólne korzyści i były odpowiednie dla obu pokoleń.

1.3. Wprowadzenie do międzypokoleniowych programów nauczania w każdym kraju - stan obecny i plany

1.3.1. Europejskie i krajowe ramy, w których rozwijany jest projekt

a) Struktura europejska

Pierwsze zalecenia ONU (2002 r.) i komunikaty Komisji Europejskiej przyczyniły się do zbudowania koncepcji stosunków międzypokoleniowych i rozszerzenia idei potrzeby promowania kształcenia międzypokoleniowego w Europie jako środka do osiągnięcia solidarności międzypokoleniowej (Komisja Europejska, 2011).

Działania międzypokoleniowe oparte na instytucjonalnym wsparciu są proponowane jako wkład w zrównoważenie dysproporcji i przewyciężenie segregacji społecznej, poprzez promowanie większego zrozumienia i szacunku między pokoleniami, co umożliwiałoby dalszy rozwój społeczeństw. (Komisja Europejska, 2011, Organy Konsorcjum, 2008).

Europejski kierunek badań związany z uczeniem się przez całe życie i powiązany z programami międzypokoleniowymi oraz ich wpływem na społeczność - a także osoby starsze - był również widoczny w kilku międzynarodowych projektach, takich jak ENIL (2012), a także w federacjach takich jak ILSE. SACHI 2 bazuje na priorytach programu Erasmus +:

- a) Opracowanie i wdrożenie skutecznych rozwiązań w celu podniesienia podstawowych umiejętności i kluczowych kompetencji.
- b) Ulepszanie i rozszerzanie dostępu do wysokiej jakości możliwości uczenia się.
- c) Edukacja angażująca całą społeczność, szkolenia i udział młodzieży.

b) Ramy krajowe: strategia, polityka, prawo

Portugalia

Międzypokoleniowość zyskuje na znaczeniu w debacie międzynarodowej, a zatem także w Portugalii. Widoczna obecność programów międzypokoleniowych i konsensus dotyczący ich znaczenia i użyteczności w życiu publicznym nie są jeszcze wyraźnie określone w ramach prawnych odnoszących się do tych praktyk.

Europejski Rok Starzenia się oraz Aktywności i Solidarności Międzypokoleniowej (2012) ogłoszony przez Unię Europejską (decyzja nr 940/2011 / UE Parlamentu Europejskiego i Rady), przyczynił się do większego zaangażowania w projekty międzynarodowe, a także był okazją do dostrzeżenia różnorodnych projektów zarówno lokalnie jak i krajowo.

Uchwałą Rady Ministrów nr. 61/2011 ustanowiono rok 2012 w Portugalii "Europejskim Rokiem Aktywnego Starzenia się i Solidarności między Pokoleniami" i rozpoczęto wdrażanie na szczeblu krajowym działań z nim związanych, zgodnie z wnioskiem UE.

Na poziomie lokalnym niektóre gminy zachęcały do rozwoju różnego rodzaju inicjatyw międzypokoleniowych, angażując osoby pochodzące z różnych grup wiekowych. Często podejmowane są inicjatywy dotyczące międzypokoleniowego kontaktu dzieci i / lub młodzieży ze starszymi ludźmi.

Szkocja

W Szkocji praktyka międzypokoleniowa zyskuje na znaczeniu zarówno w strefie wolontariatu, jak i w sektorze publicznym i jest powiązana strategicznie z kilkoma obszarami polityki. Wnioski Szkockiego Rządu (2016):

- ✓ **Łączenie społeczności**, poprawa edukacji, zwiększanie interakcji między różnymi grupami oraz dzielenie się umiejętnościami, doświadczeniami i pomysłami.
- ✓ **Zdolna Szkocja**. Zwiększanie możliwości odniesienia sukcesu, od wychowania po uczenie się przez całe życie.
- ✓ **Zdrowsza Szkocja**. Pomaganie ludziom w utrzymaniu i poprawie ich zdrowia, szczególnie w społecznościach w niekorzystnej sytuacji.
- ✓ **Bezpieczniejsza i silniejsza Szkocja**. Pomagamy społecznościom rozwijać się, stając się bezpieczniejszymi miejscami do życia, oferując większe możliwości i lepszą jakość życia.

Praktykę międzypokoleniową można połączyć strategicznie z *Polityką Edukacyjną na rzecz Doskonalenia* (The Scottish Government, 2008), aby pomóc dzieciom i młodzieży zdobyć wiedzę, umiejętności i cechy potrzebne do życia w XXI wieku, w tym umiejętności uczenia się, życia i pracy oraz ze *Strategią demencji* (The Scottish Government, 2017) w celu wspierania osób cierpiących na demencję i ich opiekunów.

Polska

W Polsce na poziomie krajowym nie kładzie się szczególnego nacisku na programy międzypokoleniowe. Chociaż solidarność i współpraca międzypokoleniowa są obecne w wielu dokumentach i strategiach, nie doceniono oficjalnie podejścia edukacyjnego, a zwłaszcza uczenia się, jako przestrzeni dla stosunków międzypokoleniowych. Jedyne przykłady uczenia się można znaleźć w różnych artykułach, które odnoszą się do "zarządzania wiekiem" i są związane z "transferem wiedzy", głównie ze starszych do młodszych pokoleń pracowników (mentoring) (Departament Polityki Senioralnej, 2017).

W styczniu 2018 r. wprowadzono najnowszy dokument strategiczny dotyczący "polityki społecznej wobec starszych" w Polsce. Po raz pierwszy ukazał się rozdział poświęcony edukacji międzypokoleniowej. Zgodnie z zapisem planowane jest wprowadzenie programów nauczania międzypokoleniowego do programów nauczania w szkołach.

Ta innowacyjna idea odpowiada na potrzeby związane z edukacją na temat starzenia się, starzenia się populacji i starzenia się w podejściu gerontologicznym i została entuzjastycznie przyjęta przez gerontologów, szczególnie tych, którzy są ekspertami w pedagogice gerontologicznej.

Nie ma prawnych zobowiązań do rozwijania programów międzypokoleniowych na żadnym z poziomów edukacji w Polsce. Dlatego rzadko praktykowane są inicjatywy instytucjonalne przeznaczone dla wszystkich pokoleń, przygotowywanie ich, rozpowszechnianie i prowadzenie jako "przyjazne wiekowi", dedykowane każdemu, niezależnie od wieku. W celu realizacji idei kształcenia międzypokoleniowego konieczna jest zmiana prawnego programu nauczania dla szkół (decyzja Ministerstwa Edukacji). Jednocześnie wszyscy dyrektorzy szkół mają swobodę decydowania o wdrażaniu programów w swoich szkołach.

Hiszpania

W Hiszpanii, zgodnie z polityką Unii Europejskiej (Komisja Europejska, 2015 r.) i planem polityki państwowej (*Plan estratégico de aprendizaje a lo largo de la vida. Educación y formación - Periodo 2014-2020 MECD*, n.d.), a także na Balearach (ustawa z 2006 r. "Kształcenie ustawiczne i szkolenie dorosłych z wysp Balearów" - numer BOIB 50, 04-06- 2006 -) wyróżniono cztery aspekty w dziedzinie edukacji dorosłych. Te cztery aspekty w pełni pokrywają się z podejściem projektów międzynarodowych, takich jak projekt SACHI 2. Są to: (1) promowanie wykorzystania nowych technologii informacyjnych i komunikacyjnych; nauka i wykorzystanie języków obcych, zapewnienie dorosłym szkoleń i innowacji w zakresie metod nauczania i uczenia się; (3) jakość metodologii: wykorzystanie otwartych i elastycznych metod pedagogicznych, które umożliwiają maksymalne dostosowanie lekcji do specyfiki dorosłych; (4) promowanie postaw wobec aktywnego, krytycznego i odpowiedzialnego obywatelstwa.

Wymienione powyżej strategiczne wytyczne dotyczące edukacji dorosłych są wspólne dla niektórych wskazań z ogólnego prawa oświatowego. Ustawa organiczna 8/2013, z 9 grudnia, w sprawie poprawy jakości edukacji - LOMCE- (2013), w swojej preambule uwzględnia potrzebę uczenia się przez całe życie, tworzenia sieci wsparcia i wspólnego uczenia się, nabywania kompetencji przekrojowych (takie jak krytyczne myślenie, zarządzanie różnorodnością, kreatywność lub umiejętność porozumiewania się), promowanie zmiany metodologicznej, tak aby uczniowie byli aktywnym elementem procesu uczenia się.

Szczególnie w odniesieniu do nauki w szkołach podstawowych na Balearach (dekret 32/2014, z 18 lipca), program nauczania uwzględnia potrzebę rozwijania u uczniów zdolności, które pozwalają im poznać i docenić wartości i normy współżycia społecznego, aby przygotować się do aktywnego korzystania z obywatelstwa i poszanowania praw człowieka, a także pluralizmu charakterystycznego dla demokratycznego społeczeństwa. Przedmiotem wartości społecznych i obywatelskich jest wspieranie wzbogacania relacji międzyludzkich w celu umocnienia więzi, zgodnie z wartościami obywatelskimi i społecznymi: a) szanowania praw człowieka i podstawowych wolności oraz przygotowania się do odpowiedzialnego życia w wolnym i tolerancyjnym społeczeństwie; oraz (b) nabywanie kompetencji społecznych i obywatelskich - osobistych, interpersonalnych i międzykulturowych - aby uczestniczyć w skuteczny i konstruktywny sposób w coraz bardziej zdywersyfikowanych społeczeństwach.

Ogólnym celem jest promocja społecznych doświadczeń uczniów, zważywszy, że żyją oni w społeczeństwie, w czasie, gdy ich postawy się dopiero kształtują i wspólne doświadczenia w szkole wpływają na ich późniejsze życie zawodowe. Chodzi o stymulowanie postaw promujących pozytywną współzależność, współpracę i solidarność zgodnie z wartościami, prawami i obowiązkami hiszpańskiej konstytucji. Przede wszystkim: (a) znać i doceniać wartości i normy współżycia, aby przygotować się do aktywnego życia obywatelskiego i szanować prawa człowieka, a także pluralizm charakterystyczny dla demokratycznego społeczeństwa; (b) znać, rozumieć i szanować różne kultury i różnice między ludźmi.

Musimy wykorzystać wszystkie sytuacje, jakie oferuje sytuacja szkolna i zapewnić działania symulacyjne działań dotyczących komunikacji, jak najbliżej realnego kontekstu. W tym sensie aktywna metodologia pozwala uczniom pozyskać ważne doświadczenie i pomaga im zaangażować się w cały proces nauczania i uczenia się. Uczeń musi być protagonistą własnej nauki, a najbardziej odpowiednimi metodami są eksperymenty, praca zespołowa i samoocena. Nauczyciele muszą pracować nad współpracą, inicjatywą i autonomią oraz oferować różnorodne możliwości dialogu, szacunku dla innych, zainteresowania poznawaniem, dzielenia się zadaniami i obowiązkami oraz poświęcać uwagę wszystkim uczniom. Wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych sprzyja współpracy w zakresie badań informacyjnych i pracy w Internecie.

1.3.2. Przykłady dobrych praktyk w poszczególnych krajach

Jedną z głównych cech programów i projektów międzypokoleniowych jest ich duża zmienność, różnorodność i złożoność (Kaplan, 2001). W niniejszym przewodniku kładziemy szczególny nacisk na międzypokoleniowe projekty szkolne prowadzone na poziomie edukacyjnym szkoły podstawowej.

W Polsce projekty są przeprowadzane przy wsparciu rządowym, Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej oraz dzięki innym zasobom finansowym, głównie publicznym, ale także pozarządowym i komercyjnym.

Europejski Rok Aktywnego Starzenia się i Solidarności Międzypokoleniowej- rok 2012, rozpoczął przygotowania do operacjonalizacji polityki społecznej wobec osób starszych w Polsce. We wrześniu 2012 r. utworzono Departament Polityki Seniorów w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej (Zarządzenie nr 68 Prezesa Rady Ministrów z dnia 16 sierpnia 2012 r.). Departament Polityki Seniorów jest odpowiedzialny za określanie i opracowywanie kierunków działań skierowanych do osób starszych oraz warunków usprawnienia systemu wsparcia dla seniorów, za wykonywanie zadań związanych z aktywnym starzeniem się, a także innych form współpracy w ramach pokoleń i pomiędzy pokoleniami z udziałem osób starszych oraz do monitorowania takich zadań.

W latach 2012-2018 zrealizowano ogromną liczbę projektów, które obejmowały różne rodzaje elementów międzypokoleniowych. W 2016 r. Ministerstwo sfinansowało 423 projekty, w tym 134 projekty wzmacniające współpracę wewnętrzną i międzypokoleniową. Jednak z uzyskanych danych wynika, że w szkołach nie były przeprowadzane projekty oparte na ustrukturyzowanym uczeniu się międzypokoleniowym.

Przykłady projektów międzypokoleniowych finansowanych z różnych źródeł w Polsce:

- **SeniorON** (Czerwony Krzyż, Biuro UE 2018 r.)

Projekt odbywający się w ośrodkach, które mają na celu podniesienie jakości życia ludzi poprzez interakcję między młodymi i starszymi pokoleniami. Do tej por ponad 2500 osób uczestniczyło w wydarzeniach organizowanych przez Polski Czerwony Krzyż. Niektóre warsztaty dotyczą historii danego regionu, inne uczą uczestników o zdrowym żywieniu, a inne są praktycznymi lekcjami florystyki lub pierwszej pomocy.

Wspólne działania pozwalają na pozytywne zrozumienie procesu starzenia się, szczególnie wśród osób młodszych, umożliwiając tym osobom w późniejszym życiu aktywnie angażować się w działania społeczne. Warsztaty dają przestrzeń do wzajemnego uczenia się. Starsi ludzie wnoszą niezastąpione doświadczenie i wiedzę, podczas gdy młodszy uczestnicy wnoszą inspirację i energię. Wszyscy zaangażowani są ważną częścią grupy, a tworzone więzi wzmacniają lokalną społeczność.

- **Od radia do iPada** (Linking Generations - Łącząc pokolenia, Irlandia Północna, 2017r.)
Zajęcia odbywały się przez okres 10 miesięcy od września 2014 r. do czerwca 2015 r. Były to pierwsze międzypokoleniowe warsztaty w bibliotece. Projekt zainicjował kolejne międzypokoleniowe działania wspierane przez bibliotekę. Projekt cieszył się dużym zainteresowaniem - zgłosiło się do niego 28 osób w wieku od 5 do 75 lat. Początkowo organizatorzy spodziewali się, że tylko chłopcy będą zainteresowani projektem. Okazało się, że również dziewczynki są zainteresowane majsterkowaniem. Rodzice i dziadkowie również chcieli wziąć w udział w projekcie. Zgłoszenia do projektu odbywały się podczas wystawy radiowej i wykładów. Młodzi ludzie zbudowali własne radia przy wsparciu grupy starszych mężczyzn i rodziców. Grupa międzypokoleniowa lutowała, pracowała z kondensatorami i rezystorami. Projekt zakończył się wystawą radioodbiorników zbudowanych przez uczestników. Wystawa odbyła się w lokalnej bibliotece, a także w bibliotece regionalnej w Krakowie. Powstała specjalna publikacja, w której każdy uczestnik opisał swój pomysł i odczucia związane z projektem.
- **Seniorzy w akcji, 2018**
Program łączy starszych dorosłych i młodzież, prowadzony jest przez Stowarzyszenie Inicjatyw Twórczych. Ważnym celem projektu jest tworzenie międzypokoleniowych i trwałych więzi społecznych. Konkurs "Seniorzy w akcji" daje przestrzeń seniorom i uczy ich partnerskiej komunikacji z młodymi ludźmi. Tworzy także przestrzeń do eksperymentowania, podejmowania nowych działań i testowania rozwiązań.

Od samego początku, czyli od dziesięciu lat, program Seniorzy w akcji pracuje nad tym, co jest obecnie zalecane w sprawozdaniach komisji ekspertów (takich jak Komisja Europejska, WHO, ONZ): "Seniorzy w akcji" to także dobry przykład tego, w jaki sposób Stowarzyszenie Inicjatyw Twórczych zmienia sam mechanizm i zasady projektów dotowanych. Wiele programów grantowych jest z natury podejrzanych, sztywnych, pełnych biurokracji i skupionych na błędach. To sprawia, że nie są w stanie wspierać innowacji i innowatorów na dłuższą metę. Program ten pozwala organizatorom realizować własne pomysły i tworzyć przestrzeń dla przyszłych działań międzypokoleniowych.

W Portugalii:

- **InterAgir com a diferença** (Cabral, 2015)
Projekt międzypokoleniowy opracowany w Montemor-o-velho, rozumiany jako interdyscyplinarne podejście edukacyjne - uczestniczyło w nim 20 dzieci z piątej klasy i 8 osób starszych.
- **Projekt "Uma ajuda um sorriso"** (Nossa Senhora de Lourdes, 2018)
Projekt wolontaryjny promowany w Colégio Nossa Senhora de Lourdes (Vila Nova de Gaia), który polega na wizytach domowych u starszych ludzi przez uczniów Colégio.

- **Projeto REIS - Redes de Encontros entre Gerações -**
Projekt opracowany w Szkole Escola Eugénio de Andrade we współpracy z Domem Seniora Lar Monte dos Burgos, w Porto, który od 2005 roku angażuje uczniów i osoby, które mieszkają w Domu.
- **"Mais ativos mais vividos"** (Mais Ativos Mais Vividos, 2018)
Projekt realizowany w szkole sportowej Uniwersytetu w Porto w ciągu 20 lat, mający na celu promowanie ćwiczeń fizycznych oraz zdrowego stylu życia wśród uczestników programu-dzieci i osób starszych.
- **"Educar para Prevenir" (PIEP)** (Serviço Municipal de Proteção Civil da A., 2016)
Projekt międzypokoleniowy opracowany przez gminę Amadora, którego celem było podniesienie świadomości w zakresie ochrony przed ryzykownymi sytuacjami, które mogą się wydarzyć w życiu codziennym.
- **"Conto-me como era, aprende como é"**
Projekt międzypokoleniowy, w którym biorą udział dziadkowie/babcie oraz wnuki, przeprowadzany wspólnie przez szkołę Jardim-Escolę João de Deus de Leiria i Dom Seniora Santa Casa da Misericórdia de Leiria.
- **"Projeto "Retrato das Ilhas"** (Rede Inducar, 2018)
Projekt animacji społeczności promowany przez sieć inducar w Porto i angażujący ludzi z różnych pokoleń, którzy zastanawiają się nad miejscem, w którym żyją.

Przykłady udanych programów międzypokoleniowych w **Szkocji**:

- **The Glasgow Intergenerational Mentoring Network** (GIMN, n. d.)
Projekt koncentruje się na młodych osobach zamieszkujących najbardziej niekorzystne regiony Glasgow, którzy są zainteresowani podjęciem studiów wyższych, ale mogą nie mieć dostępu do niezbędnej wiedzy i odpowiedniego doradztwa, aby zrealizować ten cel. Sieć rekrutuje opiekunów dorosłych wolontariuszy, aby wspierać, rzucać wyzwanie i inspirować młodych ludzi, którzy planują swoją przyszłość. Projekt rozpoczął się w 2011 roku i nadal trwa.
- **The Balhousie Link** (Generations Working Together, 2018 a)
Projekt miał na celu zbudowanie udanych relacji między dziećmi ze szkoły Balhousie Primary i mieszkańcami lokalnego domu opieki. Głównym celem było połączenie obu pokoleń w celu wywarcia pozytywnego wpływu na ich zdrowie i dobre samopoczucie oraz zachęcenie młodego pokolenia do nawiązania pozytywnej relacji ze starszymi ludźmi w nieformalnym otoczeniu. Działania zostały celowo zaplanowane, aby wywrzeć bezpośredni wpływ na obie strony. Zarówno młodzi, jak i starsi skorzystali z okazji do interakcji, zrozumienia i uczenia się od siebie nawzajem.

- **Międzypokoleniowy Projekt Gier w Arbroath** (Generations Working Together, 2018 b)
W ramach projektu młodzi ludzie poznawali gry z przeszłości, a osoby starsze uczyły się współczesnych gier elektronicznych. Młodszy i starszy ludzie pracowali razem i mieli okazję poznać swoje doświadczenia z dzieciństwa i nauczyć się nowych gier, w które mogliby grać w domu wraz z rodzinami. W ramach projektu rekrutowano 8 starszych osób w wieku od 65 do 80 lat i 6 uczniów ze szkoły podstawowej w Hayshead w wieku 11/12 lat. Starsi i młodszy współpracowali w celu zorganizowania zajęć dla innych dzieci ze szkoły podstawowej w wieku 10 i 11 lat.
- **Projekt Andover** (Pokolenia współpracujące, 2018 c)
Wspólny projekt z udziałem 17 uczniów szkół podstawowych w Andover i 17 osób starszych w wieku od 59 do 81 lat w celu nauki nowych kreatywnych umiejętności pisania poprzez dramaty i odgrywanie ról. Projekt obejmował spotkania grupowe w trzech sesjach w celu pobudzenia dyskusji i improwizacji. Każda sesja została sfilmowana i wydana na DVD "Conversations and Wise Words".

Hiszpanii rośnie liczba praktycznych doświadczeń związanych z realizacją projektów międzypokoleniowych, choć w wielu przypadkach występują słabości na różnych poziomach. Według analizy międzypokoleniowych projektów w Hiszpanii dokonanej przez Newmana i Sancheza (2007) niektóre z tych niedociągnięć to brak usystematyzowanych i reprezentatywnych informacji lub w danych ewaluacyjnych brak informacji o wpływie jaki one wywarły.

Ta sama analiza wskazuje, że 17,3% projektów międzypokoleniowych wdrożonych do 2007 r. odbywało się w warunkach szkolnych (z uczestnictwem dzieci 3-12 lat). Wśród różnych inicjatyw niektóre wyróżniają się, ponieważ trwają dłużej i / lub mają większy zakres, co często związane jest ze wsparciem instytucjonalnym. Przykłady tych dobrych praktykto:

1. **Projekt Baracaldo Ayer** [Baracaldo wczoraj] - Kraj Basków (DFB, 2015)
Projekt realizowany jest w 12 szkołach podstawowych w dwóch miastach w Bizkaia. Obejmuje on większą liczbę szkół, tworząc w ten sposób strukturę społeczną i dynamikę na poziomie społeczności, co umożliwi osiągnięcie celów spójności społecznej.
2. **Projekt Disfruta la experiencia** [Ciesz się doświadczeniem] - Aragón (RAPSS, 2013)
Starszy ludzie z Domów Seniora i stowarzyszeń dołączają do drugiej, trzeciej i piątej klasy szkoły podstawowej, aby pracować z uczniami nad tradycjami kulinarnymi, opowieściami, muzyką i gramy. Uczniowie pracują w klasie na tematy każdej sesji. Przez wiele tygodni nauczyciel może korzystać z doświadczenia osób starszych.

3. **Tenemos mucho en común** [Mamy wiele wspólnego] - Valencia (Fundación Pfizer, 2016)
Projekt jest rozwijany na ostatnim etapie edukacji podstawowej, oparty jest na grze, w której grupa seniorów promuje zdrowy styl życia, opowiadając o swoim dzieciństwie.

4. **Projekt El día de les Padrines** [Dzień babci] - Baleary (Pascual i Gomila, 2013)
Jest to inicjatywa, która rozpoczęła się w 2006 roku wraz z budową szkoły i która jest kontynuowana w ramach programu edukacyjnego w szkole podstawowej.

2.PRZEWODNIK METODOLOGICZNY

2.1.Metodologia i założenia programu SACHI 2

SACHI 2 został skonstruowany tak, aby mógł zostać wdrożony w szkole. Jak przedstawiono poniżej, przeprowadzono go w ciągu dwóch lat szkolnych, aby dać czas na pełne przygotowanie i wdrożenie.

Zasady metodologiczne, którymi kierowano się przy wdrażaniu projektu, to:

- ✓ Zaangażowanie wszystkich dorosłych w przygotowanie sesji - zarówno profesjonalistów, jak i wolontariuszy.
- ✓ Zapewnienie sprawnego i odpowiedniego szkolenia wszystkich dorosłych uczestników.
- ✓ Zachęcanie do tworzenia osobistej więzi między starszymi dorosłymi a dziećmi.
- ✓ Organizowanie pracy zespołowej
- ✓ Utrzymywanie spójnej struktury podczas wszystkich sesji.
- ✓ Promowanie projektu w celu jego zauważenia

Wyniki oceny SACHI2 potwierdzają, że metodologia, która została zastosowana wraz z rekomendowanymi zaleceniami i ulepszeniami była właściwa. W pierwszej kolejności analizowane były wyniki dotyczące najbardziej i najmniej przyjemnych aspektów programu, a następnie wyniki uzyskane w odniesieniu do postaw wobec ageizmu.

Zainteresowanie i chęć uczestnictwa dzieci i wolontariuszy-seniorów podczas sesji było niezwykle. Po każdej sesji uczniowie, starsi wolontariusze i organizatorzy zastanawiali się nad aspektami, które spodobały im się najbardziej, a także nad tymi, z których skorzystali najmniej.

Uczniowie wskazywali na wiele aspektów, które im się podobały, zazwyczaj związanych z działaniami, które zostały opracowane we współpracy z seniorami. Warto podkreślić, że wielu uczniów ze Szkocji wspomniało, że rozmowa i nauka hiszpańskiego / włoskiego to czynnik, który spodobał im się najbardziej. Większość uczniów stwierdziła, że nie było niczego, co by im się nie podobało. Negatywne komentarze, były zwykle związane z brakiem czasu na ukończenie działań podczas sesji.

Współpraca i interakcja z uczniami, ich entuzjazm, nastawienie i zaangażowanie podczas sesji były aspektami, które osoby starsze cieszyły się najbardziej we wszystkich czterech krajach. Brak czasu na dokończenie zajęć, a następnie poziom hałasu w klasie zostały wymienione jako czynniki negatywne. O hałasie i braku czasu wspomnieli także niektórzy organizatorzy. Mimo to, podobnie jak starsi wolontariusze, organizatorzy docenili entuzjazm uczniów, zainteresowanie i zaangażowanie, a także interakcję i współpracę, która rozwinęła się między dziećmi i wolontariuszami - seniorami.

Wstępny, eksperymentalny test przeprowadzony po testach z grupami kontrolnymi został wykorzystany do analizy wpływu programu na postawę seniorów i uczniów w odniesieniu do dyskryminacji ze względu na wiek (ageizmu). Rezultaty wykazały nieco lepsze wyniki w postawach starszych osób dorosłych i dzieci uczestniczących w projekcie. W przypadku dzieci wyniki uzyskane pomiędzy uczestniczącymi uczniami (grupą eksperymentalną) a grupą kontrolną przedstawiają statystycznie istotne różnice w trzech kategoriach ($p < 0,05$): "Osobista postawa wobec starszych", "Koncepcja życia społecznego osób starszych" i "Oczekiwania w dorosłym życiu", co oznacza, że dzieci uczestniczące w projekcie (grupa eksperymentalna) odczuły zmiany w niektórych swoich postawach. Podobnie, uzyskany rezultat pomiędzy uczestniczącymi w projekcie seniorami (grupa eksperymentalna) i nieuczestniczącymi wolontariuszami-seniorami (grupa kontrolna) przedstawiał statystycznie istotne różnice w kategorii "Koncepcja życia społecznego osób starszych".

2.2. Zalecenia dla każdego etapu wdrażania

a. Założenia

Program SACHI może być koordynowany przez centrum edukacyjne, centrum badawcze lub centrum szkoleniowe dla dorosłych. W przypadku SACHI 2 projekt ten został opracowany przez zewnętrzną instytucję badawczą działającą w partnerstwie ze szkołami, jednak mógłby być realizowany bezpośrednio przez szkołę bez potrzeby jakiegokolwiek innego pośrednika. Każda opcja obejmowałaby różne poziomy odpowiedzialności i funkcji. Bez względu na wybrany tryb, program składa się z kilku kluczowych faz i konieczne jest wcześniejsze określenie kroków, które należy wykonać, oraz ustalenie, w jaki sposób program zostanie skoordynowany, aby umożliwić przeprowadzenie wszystkich tych faz. Jeśli chodzi o zasoby ludzkie, role i funkcje wymagane przez projekt zostaną opisane i muszą być rozpatrywane na wstępnym etapie.

W pierwszym etapie projektu należy omówić zaangażowanie wszystkich uczestniczących stron. Należy ustalić, która instytucja będzie odpowiedzialna za promowanie projektu i które osoby z każdej z tych instytucji będą bezpośrednio zaangażowane w projekt (inicjowanie, rozwijanie i monitorowanie).

b. Wizja

Przed właściwym rozpoczęciem programu należy ustalić wizję projektu. Należy założyć jakie są cele i jakie zmiany chcieliby osiągnąć organizatorzy poprzez międzypokoleniowy proces uczenia się. Głównymi osobami zaangażowanymi w program będą uczniowie, wolontariusze-seniorzy i nauczyciele (lub inne osoby mające związek z edukacją).

Przyczynienie się do powstania długoterminowej wizji społeczności jest kluczowym elementem programu. Kontekst, w którym działa projekt, określi konkretne oczekiwania wobec projektu, zarówno pod względem istniejących potrzeb społecznych, jak i pod względem podstawowych wyzwań każdej społeczności. Ponadto wymiar społeczny wymaga udziału różnych podmiotów (uczniów, starszych wolontariuszy, specjalistów), instytucji (ośrodków edukacyjnych, miejskich centrów usług społecznych, uniwersytetów, ośrodków szkoleniowych dla dorosłych, centrów mieszkaniowych itp.) i / lub stowarzyszeń społecznych.

Cele:

- ✓ Przyczynianie się do pracy w społeczności opartej na współodpowiedzialności między różnymi instytucjami i podmiotami społecznymi w społeczności.
- ✓ Zwiększenie zdolności technicznych instytucji do realizacji projektów społecznych.
- ✓ Ułatwienie zdobywania wiedzy i stosowania metod międzypokoleniowych.
- ✓ Zwiększanie możliwości uczenia się i partycypacji społecznej osób starszych.
- ✓ Zapobieganie dyskryminacji ze względu na wiek.
- ✓ Ułatwienie kontaktu między pokoleniami.
- ✓ Zapewnienie łatwego dostępu społeczności do ośrodków edukacyjnych

c. Planowanie

• Etap 1: Przygotowanie

Pierwszy etap organizacji wdrożenia projektu może zająć nawet cały rok szkolny. Zaleca się poświęcenie wystarczającej ilości czasu na pełne zaplanowanie realizacji całego projektu: przygotowanie sesji (treści i działań), zdefiniowanie procesu oceny, wybór uczestników (studentów i wolontariuszy-seniorów) oraz zorganizowanie szkolenia dla uczestników wolontariatu.

Należy wziąć pod uwagę dwa aspekty:

- 1) Uczestnicy muszą być "uwrażliwieni", co pomoże im poczuć się częścią projektu, zwiększyć ich motywację i zmniejszyć bierność.
- 2) Należy regularnie organizować spotkania z uczestnikami-wolontariuszami, aby przygotować ich do prowadzenia sesji, wzajemnego poznania się i mieć możliwość uczestnictwa w ich wkładzie w treść sesji.

- **Etap 2: Implementacja**

Drugi etap dotyczy rzeczywistej realizacji programu i procesu oceny. Zaleca się, aby odbywało się to w drugim roku projektu.

Ponieważ wdrożenie będzie powiązane z rokiem szkolnym, kalendarz i terminy sesji będą zależały od ustaleń ze szkołą.

d.Rozwój projektu (etap 2: wdrożenie)

- **Koordinacja/ zaplanowanie w czasie**

Podczas realizacji zalecane są cotygodniowe spotkania. Spotkanie przygotowawcze powinno być przeplatane sesją roboczą w klasie. W spotkaniu tym wezmą udział wszyscy dorośli biorący udział w projekcie, co pozwoli im przygotować i zorganizować działania na następną sesję oraz przewidzieć wszelkie możliwe problemy.

Zaleca się, aby sesje w klasie odbywały się co drugi tydzień: Ta struktura daje więcej czasu na przygotowanie i jest preferowana przez osoby starsze. Jeśli pozwalają na to okoliczności, można zorganizować sesje w następujących po sobie tygodniach, jednak harmonogram ten może mieć negatywny wpływ na rozwój projektu, zwłaszcza na udział wolontariuszy seniorów.

Przy tej strukturze projekt potrwa od 3 do 4 miesięcy. Stwierdzono, że ten czas trwania był optymalny w celu wzmocnienia relacji i w konsekwencji wywarł większy wpływ. Zalecany czas trwania sesji: 1 godzina 30 minut.

- **Przygotowanie programu: sesje przygotowawcze**

W okresie wdrażania każda sesja jest najpierw przygotowywana, a następnie przeprowadzana w szkole w kolejnym tygodniu. Celem sesji przygotowawczej, w której biorą udział wszyscy dorośli, jest dopracowanie jak największej ilości szczegółów odnośnie przebiegu sesji i działań jakie będą w czasie niej przeprowadzone. Omówione zostają także strategie metodologiczne zarządzania grupami, słownictwo obcojęzyczne itp. Jest to również dobra okazja do omówienia sesji z poprzedniego tygodnia i przedyskutowania wszelkich zmian, które należy wprowadzić, aby poprawić przebieg kolejnych zajęć. Sesja przygotowawcza może być również okazją do potwierdzenia, że każda osoba zaangażowana w projekt ma zapewnioną podróż do i ze szkoły w dniu projektu, aby uniknąć potencjalnych opóźnień w dniu zajęć.

- **Treść programowa: opis jednostek dydaktycznych**

Treść jednostek dydaktycznych została dobrana w celu pobudzenia interakcji między uczestnikami i ułatwienia wymiany wzajemnej wiedzy podczas działań. Biorąc pod uwagę każde pokolenie, SACHI 2 pracował nad wspólnymi tematami dla wszystkich pokoleń: np. dobre chwile (rodzina i przyjaciele), ludzie, których podziwiamy (idole), szkoła, gry, sąsiedztwo i uroczystości. Treści są podzielone na sześć tematycznych jednostek dydaktycznych.

Proponuje się rozpoczęcie od bardziej osobistych tematów (rodzina / przyjaciele i idole), a następnie kontynuację z pozostałymi, mniej osobistymi czterema tematami. Kolejność jest następująca (Tabela 1), chociaż można ją dostosować do konkretnych warunków każdej realizacji (harmonogram, wrażliwość uczestników itp.).

Tabela 1: Tematy sesji

SESJA	(JD)	Tematy
SESJA 1		Prezentacja i wstępna ocena projektu
SESJA 2	JD 1	Komunikacja międzypokoleniowa (rodzina)
SESJA 3	JD 2	Nasi idole i wzorce
SESJA 4	JD 3	Szkoła dawniej i dziś: nasza nauka. Uczenie się przez całe życie.
SESJA 5	JD 4	Nasze ulubione gry
SESJA 6	JD 5	Moja okolica, projekt uniwersalnej dostępności
SESJA 7	JD 6	Uroczystości
SESJA 8		Ocena i pożegnalny poczęstunek

Treść sesji, poza początkowym jej tematem, można dostosować do konkretnego programu szkolnego. Z naszego doświadczenia w SACHI2 nauczyciel mógł pracować nad celami programowymi lekcji. Podczas jednostek dydaktycznych wprowadzamy język obcy (przez plakaty ze słownictwem i ćwiczenia) oraz sytuację, w których można korzystać z nowych technologii (działania związane z nowymi technologiami informacyjnymi i komunikacyjnymi). Aby ułatwić naukę języków obcych, na początku każdej sesji, można przedstawić krótki wstęp językowy. Na tym etapie bardzo pomocne byłoby uczestnictwo nauczyciela języka obcego.

Załączniki do jednostek dydaktycznych powinny zawierać:

1. -Tematy, które należy przygotować przed sesją; wraz z dwoma tematami alternatywnymi.
2. Instrukcje dotyczące pierwszej sesji
3. Trzy tabele do każdej sesji: proponowana organizacja, proponowane alternatywy i instrukcje do następnej sesji.

- **Metodologia programu**

Zasady metodologiczne, które stosowane są przy wdrażaniu programu, to:

1. **Zaangażowanie wszystkich dorosłych w przygotowanie sesji.** Zaangażowani w projekt nauczyciele mogą dostosować sesję do warunków swojej szkoły lub centrum oraz do potrzeb szkolnej grupy. Wolontariusze będą również dokładnie znali przebieg sesji. Mogą przygotować i przedstawić propozycje dostosowania sesji w sposób, który im odpowiada. Aby zaangażować wszystkich dorosłych, konieczne jest zapewnienie skutecznego szkolenia, zapewnienie im poczucia komfortu / zapoznania się z klasą, a także upewnienie się, że posiadają niezbędną wiedzę, aby móc wykonywać wszystkie powierzone im zadania.
2. **Wspieranie tworzenia się relacji między seniorami, a dziećmi.** Aby osiągnąć ten cel, zalecane jest utworzenie grup składających się z 4-6 dzieci przypadających na każdego wolontariusza-seniora. Grupy te powinny pozostać w niezmiennym składzie podczas wszystkich sesji i chociaż podczas niektórych działań podział uczestników będzie inny, sesje zawsze będą rozpoczynać się przy pierwotnym podziale.
3. **Organizowanie wspólnych działań.** Celem jest zachęcenie do interakcji między wszystkimi członkami grupy, aby mogli wspólnie pracować nad proponowanymi zadaniami i dzielić się doświadczeniami. Grupy muszą być różnorodne.
4. **Utrzymanie wspólnej struktury we wszystkich sesjach:** a) Omówienie poprzedniej sesji, b) Wyjaśnienie, c) Działanie, d) Podsumowanie sesji i aktualizacja plakatu/muralu, e) Ustalenie co jest konieczne do przygotowania się do kolejnej sesji f) Ocena sesji.
5. **Rozpowszechnianie informacji o projekcie** w centrum edukacyjnym i społeczności. Rozpowszechnianie działań projektu i metodologii międzypokoleniowej w jak najszerszym zakresie.
6. **Stworzenie pozaszkolnych zadań/działań** związanych z programem międzypokoleniowym. Przeprowadzenie wywiadu: a) Połącz każdą jednostkę dydaktyczną z jednym pytaniem, łącznie sześć pytań plus dowolne pytania, które chcą zadać uczniowie; b)Každy uczeń musi przeprowadzić rozmowę z dziadkiem lub starszym dorosłym w swojej społeczności c) W trakcie sesji uczniowie i seniorzy muszą łączyć i omawiać tematy uwzględniając odpowiedzi zebrane przez uczniów.

- **Materiały**

Podstawowe, niezbędne zasoby:

- Jednostki dydaktyczne. (Załącznik 1)
- Zestaw narzędzi ewaluacyjnych. (Załącznik 2)

Inne materiały mogą być pomocne, ale będą zależeć od tego, co jest dostępne w danej szkole. Jednostki dydaktyczne podają listę materiałów na każdą sesję, jednak często uczestnicy proszeni są o przyniesienie przedmiotów z domu.

Pozostałe, wymagane materiały:

- Materiały do rysowania i pisania.
Okazjonalny dostęp do komputerów.
- Pudełko dla każdej grupy do przechowywania materiałów, którymi uczestnicy chcieliby się podzielić.
- Materiał (papier) do wykonania dużego plakatu.

- **Zasoby ludzkie**

Wszystkie osoby zaangażowane w projekt będą miały różne role i obowiązki. Zostały one wymienione w poniższej tabeli (Tabela 2):

Tabela 2: Funkcje i role osób zaangażowanych w projekt

Osoby zaangażowane	Funkcja i rola
Dyrektor (szkoła)	<ul style="list-style-type: none"> - Ułatwienie rozwoju projektu: zapewnienie realizacji harmonogramowi przestrzeni roboczych. - Wsparcie pozyskania wolontariuszy-seniorów z sąsiedztwa.
Nauczyciele	<ul style="list-style-type: none"> - Uczestnictwo w projektowaniu zadań dla dzieci. - Kontrola klasy (duża grupa) i radzenie sobie z trudnymi zachowaniami uczniów. - Kontrola czasu trwania poszczególnych działań. - Odpowiedzialność za pudełka z materiałami - Uaktualnianie plakatu/muralu - Utrzymywanie relacji z rodzinami. - Sprawdzanie prac domowych uczniów - Ocena umiejętności uczniów.
Specjaliści (nauczyciele poszczególnych przedmiotów)	<ul style="list-style-type: none"> - Współpraca z nauczycielami, aby tworzyć projekt międzypokoleniowy z perspektywy różnych przedmiotów.
Wolontariusze seniorzy	<ul style="list-style-type: none"> - Uczestnictwo w projektowaniu sesji. - Przeprowadzanie każdej sesji w małej grupie, zgodnie z ogólnymi wskazówkami nauczyciela. - Kontrola czasu trwania poszczególnych działań w każdej grupie - Dzielenie się doświadczeniami w czasie dyskusji - Granie w gry. - Zbieranie materiałów do pudełek.
Rodziny	<ul style="list-style-type: none"> - Wspieranie dzieci w domu w czynnościach, które muszą wykonać: - wyszukiwanie zdjęć, rozmowa z dziadkami itp.
Uczniowie	<ul style="list-style-type: none"> - Aktywne uczestnictwo w zajęciach grupowych. - Pozyskiwanie materiałów do pudełek wspomnień - Wykonywanie powierzonych zadań w klasie i w domu.
Inna osoba zaangażowana w projekt lub koordynator z instytucji badawczej	<ul style="list-style-type: none"> - Organizacja i koordynacja projektu. - Pomoc w rekrutacji wolontariuszy- seniorów. - Zapewnienie wsparcia dla ośrodków i pracowników: podczas sesji i przygotowań. - Monitorowanie programu i przeprowadzenie jego oceny. - Kontakt z głównym koordynatorem projektu (gifesuib@gmail.com) w celu poinformowania o etapach jego wdrażania.

e. Ocena

Przewodnik dobrych praktyk podkreśla znaczenie oceny w realizacji programu. W rzeczywistości przy wdrażaniu programu międzypokoleniowego należy przeanalizować zarówno sam proces jak również jego wyniki. Jak wielokrotnie podkreślano w literaturze przedmiotu, ewaluacja projektu jest niezbędna (Ballester, March i Oliver, 2016): 1) wyjaśnij, co zostało zrobione, 2) poznaj wpływ działania, i 3) naucz się je poprawić.

Biorąc pod uwagę te trzy kluczowe punkty, w tej sekcji przedstawiamy propozycję oceny programu międzypokoleniowego.

Zważając na nakład pracy nauczycieli i biorąc pod uwagę znaczenie opracowania zrównoważonej oceny, przedstawiamy dwie opcje do wyboru, które uwzględniają konkretny kontekst, dostępne zasoby i możliwości: pełną ocenę i ocenę podstawową.

W załączniku "Zestaw narzędzi ewaluacyjnych" czytelnik może znaleźć narzędzia do przeprowadzenia ewaluacji podstawowej. W celu uzyskania kompletnego zestawu narzędzi do oceny prosimy skontaktować się z koordynatorami, wtedy przedstawimy kilka sugestii ([e-mail: gifesuib@gmail.com](mailto:gifesuib@gmail.com)). Przypominamy, że konieczne jest przeprowadzenie chociaż podstawowej oceny. Niezależnie od tego czytelnik może uzupełnić ocenę projektu, biorąc pod uwagę pozostałe jego aspekty. Chcemy również podkreślić znaczenie dostosowania tych instrumentów i oceny do odpowiedniego kontekstu i realiów.

1. **Podstawowa ocena programu** składa się z niezbędnych elementów, które nauczyciel i uczestnicy muszą wziąć pod uwagę przy wdrażaniu programu międzypokoleniowego (tabela 3). Ten rodzaj oceny jest zalecany, gdy nauczyciel wdraża program samodzielnie. Powinno to pociągać za sobą:
  - a. **Ciągłą, na bieżąco aktualizowaną ocenę przez nauczyciela** poprzez spisywanie własnych wrażeń/uwag jako "Dziennik klasowy programu międzypokoleniowego". Dziennik służy refleksji nad realizacją poszczególnych sesji; nad rozwojem umiejętności uczniów; nad zakresem, w jakim działania są powiązane z programem nauczania; służy również do zapisania wszelkich zmian / adaptacji wprowadzonych przed lub w trakcie trwania projektu, do obserwacji środowiska klasowego i uczestnictwa zarówno uczniów, jak i seniorów, działania stosowanej metodyki, a także do zapisania innych, istotnych aspektów.
  - b. **Bieżącą ocenę nauczycieli i seniorów.** Podczas spotkań przygotowawczych nauczyciele i osoby starsze zastanawiają się nad mocnymi i słabymi stronami poprzedniej sesji. Zachęcamy do uwzględnienia tych refleksji w "Dzienniku zajęć programu międzypokoleniowego".

- c. **Ocenę zadowolenia starszych osób i refleksję na temat programu poprzez przeprowadzenie kwestionariusza na końcu programu.** Pozwoli to określić stopień zadowolenia seniorów z sesji, zastanowić się nad tym, czego się nauczyli i w jaki sposób przyczynili się do programu, a także przeanalizować mocne i słabe strony programu.
- d. **Ocenę zadowolenia i refleksje uczniów,** która odbywa się poprzez przeprowadzenie kwestionariusza na końcu programu, w którym uczniowie muszą zidentyfikować sesje, które najbardziej im się spodobały i zastanowić się nad tym, czego się nauczyli.
- e. **Analizę zmian w postawach uczniów.** Uczniowie będą pisać esej (lub prowadzić debatę) o starszych osobach, a mogą także narysować obrazek. Zostanie to zrobione przed, a następnie po wdrożeniu programu międzypokoleniowego. Pozwoli to zidentyfikować zmiany, które nastąpiły w postrzeganiu przez uczniów starszych osób.

Jak stwierdzono powyżej, załącznik 2 "Zestaw narzędzi ewaluacyjnych" oferuje narzędzia, które należy wykorzystać do przeprowadzenia podstawowej oceny, ale zachęcamy do dostosowania go do własnych potrzeb.

Tabela 3: Matryca z elementami podstawowej oceny programu.

Narzędzie	Opis narzędzia	Kto musi je wypełnić?	Kiedy?	Cel
Dziennik zajęć z programu międzypokoleniowego	Jest to narzędzie opisowe, z pytaniami otwartymi, uwzględnia kilka tematów do rozważenia i refleksji	Nauczyciel	Pod koniec każdej sesji	Refleksja nad procesem, ocena wdrażania na bieżąco i analiza mocnych i słabych stron w celu udoskonalenia przyszłych sesji.
Protokół ze spotkań przygotowawczych	Narzędzie opisowe z pytaniami otwartymi	Nauczyciele i razem z seniorami	Podczas spotkań przygotowawczych z seniorami (za wyjątkiem pierwszego)	Uzyskanie informacji o mocnych i słabych stronach poprzedniej sesji z perspektywy seniorów.
Kwestionariusz satysfakcji i refleksji starszych dorosłych na temat programu	5 pytań/zagadnień, 4 z nich otwarte	Seniorzy	Na koniec programu	Analiza satysfakcji starszych osób z sesji. Refleksja nad tym, czego się nauczyli i postrzegania ich wpływu na program. Analiza postrzegania mocnych i słabych stron (obszary poprawy) programu międzypokoleniowego

Kwestionariusz dotyczący satysfakcji i zdobytej wiedzy ucznia	5 pytań/zagadnień, 4 z nich otwarte	Uczniowie	Na koniec programu	Analiza zadowolenia uczniów z sesji i programu międzypokoleniowego. Identyfikacja sesji, które najbardziej im się spodobały. Refleksja nad tym, czego się nauczyli.
Esej (lub debata) o osobach starszych e rysunek	Wytyczne dotyczące eseju (lub debaty) i wskazówki dotyczące rysunku	Uczniowie	Dwukrotnie: Tydzień przed rozpoczęciem programu. Tydzień po zakończeniu programu.	Analiza postrzegania osób starszych przez uczniów i czy postrzeganie zmieniło się na początku i końcu programu.

Pełna ocena jest zalecana, jeśli wdrożenie jest powiązane z badaniami w ramach programu opartego na wynikach lub jeśli organizacja posiada wymagane zasoby. W celu wdrożenia takiej oceny, zachęcamy do skontaktowania się z koordynatorami programu w celu otrzymania wskazówek i zestawu narzędzi (e-mail: gifesuib@gmail.com).

W celu dokonania pełnej oceny, proponujemy (Tabela 4):

- a) **Ocenę zgodności programu.** Aby ocenić zgodność, należy przeanalizować, czy program został opracowany zgodnie z założeniami projektu, aby uzyskane wyniki można było zastosować do zaprojektowanego programu. Taka ocena jest opracowywana w trakcie realizacji za pośrednictwem zewnętrznego obserwatora, o ile jest to możliwe. Jeśli nie jest to możliwe, kwestionariusz obserwacji zostaje wypełniony przez koordynatora lub nauczyciela.
- b) **Ciągłą ocenę projektu przez nauczyciela poprzez** spisywanie własnych wrażań/uwag jako "Dziennik klasowy programu międzypokoleniowego". Dziennik służy refleksji nad realizacją różnych sesji; nad rozwojem umiejętności uczniów; zakresem, w jakim działania są powiązane z programem nauczania. Jest to również miejsce zapisu wszelkich zmian wprowadzonych przed lub w trakcie realizacji programu, uwag co do środowiska klasowego, uczestnictwa uczniów jak i osób starszych. Ciągła ocena obejmuje także bardzo krótki kwestionariusz do analizy samoobserwacji nauczyciela.
- c) **Zewnętrzną ocenę każdej sesji i ocenę zaangażowania seniorów oraz uczniów.** Odbywa się ona za pomocą kwestionariusza wypełnionego przez zewnętrznego obserwatora w celu przeanalizowania każdej sesji i uczestników. Służy również analizie informacji otrzymywanych przez innych uczestników (seniorów i uczniów) w odniesieniu do ich zaangażowania. Ocena jest niemożliwa do przeprowadzenia bez zewnętrznego obserwatora.

- d) **Ocenę każdej sesji i pomiar satysfakcji osób starszych.** Ta ocena, opracowana za pomocą kwestionariusza, pozwoli przeanalizować sesje, które zostały opracowane, zrozumieć poziom zadowolenia starszych osób w każdej sesji, postrzeganie uczestnictwa uczniów przez starszych dorosłych, jak również mocne i słabe strony wskazane w każdej sesji.
- e) **Ocenę każdej sesji i pomiar satysfakcji uczniów.** Korzystanie z krótkiej ankiety po każdej sesji, w której uczniowie ocenią na skali od 1 do 5 swój stopień zadowolenia.
- f) **Kończącą ewaluację przez seniorów i uczniów.** Po zakończeniu programu seniorzy i uczniowie ogólnie ocenią program międzypokoleniowy za pomocą krótkiego kwestionariusza, wskazując sesje, które podobały im się najbardziej, oraz sesje, które podobały im się najmniej.
- g) **Ocenę zmiany postaw uczniów i osób starszych.** W celu stwierdzenia, czy po wdrożeniu programu międzypokoleniowego nastąpiły jakieś zmiany, proponujemy:
- a. Uczniowie napiszą esej (lub odbędą debatę) na temat osób starszych, a także mogą narysować rysunek. Odbywa się to przed i po wdrożeniu programu międzypokoleniowego, co pozwoli zidentyfikować zmiany, które zaszły w postrzeganiu osób starszych przez uczniów.
  - b. Przeprowadzenie kwestionariusza przed wdrożeniem programu międzypokoleniowego, a następnie ponownie, po jego wdrożeniu (pre-post).
  - c. Przeprowadzenie wywiadów grupowych lub grup fokusowych ze starszymi osobami po wdrożeniu programu międzypokoleniowego w celu zrozumienia wpływu programu i ewentualnych zmian postawy, a także tego, czego się nauczyły i co wniosły do programu.
  - d. Po wdrożeniu programu przeprowadzenie wywiadów lub zorganizowanie grupy dyskusyjnej z kilkoma uczniami, aby przeanalizować, czego się nauczyli.
- h) **Ocenę końcową programu przez nauczyciela, analizę doświadczenia.** Ocena końcowa ma na celu dokonanie ogólnej oceny programu i zastanowienie się nad postrzeganymi zmianami u starszych osób dorosłych, uczniów i ich samych, a także analizę ogólnych mocnych i słabych stron. Zalecamy skorzystanie z ankiety z pytaniami otwartymi lub, jeśli to możliwe, przeprowadzenie jej jako wywiadu. Kończąca ocena posłuży również do refleksji nad niektórymi aspektami uwzględnionymi w dzienniku: rozwój kompetencji przez uczniów i przeanalizowanie, czy program można powiązać z programem nauczania.

Tabela 4: Matryca z elementami do pełnej ewaluacji programu.

Narzędzie	Opis narzędzia	Kto musi je wypełnić?	Kiedy?	W jakim celu?
Kwestionariusz zgodności programu	Narzędzie obserwacji wraz ze skalą Likerta i pytaniami otwartymi	Zewnętrzny obserwator (jeśli go brak-nauczyciel)	Podczas sesji lub zaraz po niej.	Zapisanie wprowadzonych zmian w pierwotnym planie i powodów dlaczego zostały wprowadzone.
Dziennik klasowy programu międzypokoleniowego I krótki kwestionariusz	Narzędzie opisowe, obejmuje kilka tematów do przemyślenia i zapisania uwag oraz spostrzeżeń.	Nauczyciel	Na koniec każdej sesji. Na koniec każdego spotkania przygotowującego.	Zastanowienia się nad spotkaniami przygotowawczymi i nad rozwojem każdej sesji. Przemyślenia procesu: analiza, czy cele są osiągnięte, czy rozwijają się kompetencje, czy są one w jakiś sposób powiązane z programem nauczania i w jaki sposób. W celu analizy mocnych i słabych stron.
Kwestionariusz dla obserwatora	Skala Likerta	Zewnętrzny obserwator (jeśli go brak- nie wypełniać)	Podczas każdej sesji.	W celu analizy rozwoju sesji i zaangażowania uczestników (nauczycieli, seniorów i studentów). Analizy informacji udzielonych przez uczniów i seniorów na temat ich uczestnictwa.
Kwestionariusz ciągłej ewaluacji, dokonywanej przez seniorów	Skala Likerta I pytania otwarte	Seniorzy	Po każdej sesji	Analizy udziału osób starszych i ich zadowolenia w każdej sesji. Oceny stopnia uczestnictwa uczniów z perspektywy starszego dorosłego. Przeanalizowania mocnych i słabych stron sesji (jeśli zajdzie taka potrzeba).
Kwestionariusz ciągłej ewaluacji, dokonywanej przez uczniów	Skala Likerta i pytania otwarte	Uczniowie	Po każdej sesji	Analizy uczestnictwa i satysfakcji uczniów z ich punktu widzenia.

Końcowy kwestionariusz dotyczący satysfakcji seniorów i refleksji na temat programu	Skala Likerta, pytania zamknięte i pytania otwarte	Seniorzy	Podczas ostatniej sesji	Oceny ogólnej satysfakcji z programu i wskazania sesji, które najbardziej się podobały seniorom i dlaczego.
Końcowy kwestionariusz dotyczący satysfakcji uczniów	Skala Likerta, pytania zamknięte i pytania otwarte	Uczniowie	Podczas ostatniej sesji	Oceny ogólnej satysfakcji z programu i wskazania sesji, które najbardziej się podobały uczniom i dlaczego.
Esej lub debata o osobach starszych, rysunek.	Wytyczne dotyczące eseju (lub debaty) i wskazówki dotyczące rysunku	Uczniowie	Dwukrotnie: Tydzień przed rozpoczęciem programu. Tydzień po zakończeniu programu.	W celu analizy jak uczniowie postrzegają osoby starsze i czy nastąpiły jakieś zmiany.
Kwestionariusz przed i po projekcie (uczniowie)	Skala Likerta	Uczniowie	Dwukrotnie: Tydzień przed rozpoczęciem programu. Tydzień po zakończeniu programu.	Analizy zmian w nastawieniu uczniów do osób starszych.
Kwestionariusz przed i po projekcie (seniorzy)	Skala Likerta	Seniorzy	Dwukrotnie: Tydzień przed rozpoczęciem programu. Tydzień po zakończeniu programu.	Analizy zmian w nastawieniu uczniów do osób starszych i do starzenia się.
Wywiad grupowy/ grupa fokusowa (seniorzy)	Wytyczne dotyczące tematów	Seniorzy	Tydzień lub dwa po zakończeniu programu.	Analizy postrzegania programu przez seniorów, jego wpływu i zaobserwowane zmiany.
Wywiad grupowy/ grupa fokusowa (uczniowie)	Wytyczne dotyczące tematów	Próba uczniów biorących udział w projekcie	Tydzień lub dwa po zakończeniu programu.	Analizy wpływu programu i zmian zauważonych przez uczniów.

Wywiad / ankieta do końcowej oceny programu przez nauczyciela	Wytyczne dotyczące tematów	Nauczyciele	Dwa tygodnie po zakończeniu programu.	Oceny ogólnej realizacji. Analizy wpływu zaobserwowanego u uczniów i wpływu projektu na samego siebie.
---	----------------------------	-------------	---------------------------------------	---

f. Zalecenia dotyczące zrównoważonego rozwoju (Postęp)

Ciągłość projektu jest uważana za jego ważny element. Nie można dokładnie określić, jak zapewnić ciągłość projektu, jednakże można sformułować pewne zalecenia. Zespół lub instytucja koordynująca wdrażanie powinna ułatwić korzystanie z narzędzi, aby pomóc uczestnikom zaangażowanym w utrzymanie rezultatów.

Aby zachęcić do uczestnictwa a) starszych wolontariuszy oraz b) szkoły i inne ośrodki edukacyjne, należy przedsięwziąć następujące kroki:

- ✓ Wdrożyć projekt z perspektywy sieciowej. Znaleźć uczestników za pośrednictwem pobliskich instytucji w społeczności. Nawiązać z nimi kontakt i informować o rozwoju projektu.
- ✓ Zapewnić uczestników, że żadne wydatki nie są wymagane w celu wdrożenia programu SACHI: program opiera się na poświęceniu czasu przez wolontariusza, nie wymaga nakładów finansowych.
- ✓ Informować i angażować instytucje wspólnotowe, zachęcając do wdrażania programów międzypokoleniowych.
- ✓ Planować z wyprzedzeniem. Pod koniec prowadzonego projektu sprawdzić, czy uczestnicy chcieliby kontynuacji i w jaki sposób. Na przykład, jeśli proponują nowe tematy, jest to okazja do dalszej współpracy w przyszłości.
- ✓ Wykorzystać zdobytą wiedzę. Po pierwszym wdrożeniu każda grupa mogła kontynuować program włączając w niego nowe grupy szkolne przy użyciu tych samych, już przygotowanych jednostek dydaktycznych.
- ✓ Rozpowszechniać/promować projekt w wiadomościach / mediach. Podzielić się doświadczeniem zdobytym w projekcie, a także doradzić, jak wdrożyć go w innej instytucji.
- ✓ Pomóc seniorom w podzieleniu się pozytywnym doświadczeniem. Seniorzy mogą być bardziej otwarci na udział w programie, jeśli wcześniej uczestniczyli w nim ich znajomi lub przyjaciele.

g. Zalecenia dotyczące rozpowszechniania i transferu wiedzy (wpływ)

Projekt SACHI 2 miał na celu wywarcie bezpośredniego wpływu na uczestników, z nadzieją utrzymania długoterminowych korzyści. Promowanie projektu zwiększy również jego wpływ na poziomie lokalnym, krajowym i międzynarodowym. Aby zapewnić ciągłość międzypokoleniowych projektów bardzo ważne jest rozpowszechnianie tych programów i ich wyników, co umożliwi stopniowe włączanie tego sposobu pracy w działania ośrodków edukacyjnych. Ocena jest kluczowym elementem tego procesu, ponieważ generuje dane (jakościowe i ilościowe), które umożliwiają analizę, a tym samym rozwój badań naukowych w dziedzinie edukacji i gerontologii.

Wpływ na szerszą społeczność jest trudny do oszacowania i wykracza poza zmiany, których doświadczają zaangażowane podmioty. Wraz z wynikami programu międzypokoleniowego, praktyką metodologii współpracy, stworzeniem stabilnej współpracy i wzajemnej wymiany wiedzy między różnymi podmiotami i instytucjami, , możemy pomóc we włączeniu do programu nowych, dynamicznych działań, których rezultat utrzyma się w czasie i będzie rozwijany zgodnie z różnymi potrzebami w indywidualnym kontekście.

Udział różnych podmiotów w społeczności (centra edukacyjne, miejskie ośrodki pomocy społecznej, uniwersytety, ośrodki kształcenia dorosłych, ośrodki opieki dla dzieci, młodzieży lub osób starszych, stowarzyszenia) może przyczynić się do upowszechnienia wszystkiego, co uczestnicy (uczniowie, wolontariusze) zyskali poprzez swój udział w programie.

2.3. Koordynacja i współpraca

Zarówno koordynacja całego procesu, jak również współpraca, mają zasadnicze znaczenie dla powodzenia programów i projektów międzypokoleniowych.

Jeśli chodzi o stosunki wewnętrzne, najważniejszymi czynnikami są struktura i definicja ról, a także podział odpowiedzialności i zadań. Główną osobą w programie powinien być koordynator, który jest odpowiedzialny za stworzenie grupy roboczej wewnątrz organizacji (na przykład szkoły). Każda organizacja decyduje o tym, ile osób będzie zaangażowanych w projekt, jednak później będzie musiała współpracować ze wszystkimi uczestnikami w zespole, wymieniać się doświadczeniami i akceptować sugestie.

Utworzona grupa robocza (wewnętrzna) wyciągnie wnioski i podzieli się nimi z partnerami zewnętrznymi. Dlatego też grupa musi spotykać się regularnie - przed nawiązaniem współpracy z podmiotami zewnętrznymi i przez cały program.

Z naszych wniosków wynika, że uzasadnione jest opisanie całego procesu jako "innowacji społecznej" w kontekście lokalnym. W kontekście współpracy, innowacja społeczna ma na celu doprowadzenie do stworzenia praktyki, która przyczyni się do rozpoczęcia dyskusji na temat innowacji społecznych, zbierze związane z tym pomysły oraz dowody z polityk i projektów.

Innowacja społeczna może być rozumiana jako inicjatywa, produkt, proces lub program, który głęboko zmienia podstawowe zasady, przepływy zasobów i autorytetów lub przekonania systemu społecznego. W tym przypadku istnieją: system edukacyjny, aktywne starzenie się, polityka społeczna i integracja międzypokoleniowa. W danym kontekście niezwykle ważna jest budowa zewnętrznej sieci, która jest aktywnie wspierana i zaangażowana od samego początku procesu.

Niezależnie od tego kto jest liderem i głównym koordynatorem międzypokoleniowych programów edukacyjnych w ramach społeczności, konieczne jest wybranie odpowiednich partnerów ze środowiska społecznego.

Przykład dla szkół: jak stworzyć sieć partnerską, aby zrealizować udany międzypokoleniowy program nauczania (MPN):

1. *Zaproś eksperta - osobę lub instytucję (uniwersytet, stowarzyszenie ekspertów) - w dziedzinie kształcenia / edukacji międzypokoleniowej / integracji w celu opracowania odpowiedniego programu nauczania. Zaleca się zaplanowanie warsztatów dla nauczycieli / wychowawców, dotyczących MPN - w celu zrozumienia ich konkretnych celów i roli osób starszych. Powinna zostać podpisana umowa partnerska.*
2. *Nawiąż kontakt ze stowarzyszeniem / klubem / Uniwersytetem Trzeciego Wieku lub innymi zorganizowanymi grupami osób starszych w celu zaproszenia ich do udziału w programie. Seniorzy, którzy zgłaszają się do udziału w międzypokoleniowej działalności edukacyjnej, powinni uczestniczyć w pierwszej fazie rozwoju projektu wspólnie z nauczycielami i ekspertami.*
3. *W celu zwiększenia potencjału oddziaływania lokalnego, a także poszerzenia możliwości nawiązywania kontaktów z nowymi grupami seniorów, zalecamy poszukiwanie dodatkowych organizacji lub instytucji społecznych, na przykład centrów kultury, spółdzielni mieszkaniowych itp. Przedstawiciele tego partnera powinni być również zaangażowani w cały proces, aby w pełni zrozumieć cele i zadania projektu.*
4. *W ramach programu ważne jest, aby lokalne władze oświatowe w pełni rozumiały koncepcję i oferowały wsparcie.*

2.4. Konkretnie kluczowe ustalenia

Projekt został uznany za bardzo udany we wszystkich czterech krajach przez uczniów, nauczycieli i wolontariuszy. Niektóre kluczowe zalecenia to:

a. Zapewnienie pełnego przygotowania dla wolontariuszy- seniorów

Musimy jak najlepiej przygotować seniorów do projektu, aby poczuli się pewniej jeszcze przed rozpoczęciem fazy wdrażania. Oto niektóre kluczowe zalecenia:

- ✓ Zorganizuj jak najwięcej szkoleń wolontariuszom bez doświadczenia w szkole w określonych dziedzinach, takich jak:
  - o Zachowanie w klasie.
  - o Zarządzanie grupą dzieci: wspólne uczenie się.
  - o Ustanawianie podstawowych zasad.
  - o Najważniejsze wskazówki dotyczące nauki języka lub treści innych zajęć.
- ✓ Szkolenia można przeprowadzać na różne sposoby. Na przykład można poświęcić jeden intensywny poranek, aby zademonstrować starszym dorosłym i nauczycielom dynamikę wspólnej pracy (poznawanie znaczenia eksperymentowania w klasie).
- ✓ W naszym szkoleniu zostały wykorzystane wnioski z projektu Grundtvig "Doświadczenia starszych. Nowa wiedza ", a także materiały do nauki, które były bardzo pomocne podczas warsztatów z udziałem wolontariuszy-seniorów. Efekty uczenia się z powyższego projektu posłużyły jako użyteczne wskazówki w zakresie kompetencji społecznych, motywacji i komunikacji.
- ✓ Zaleca się, aby koordynatorzy współpracowali i zasięgaliby porady organizacji eksperckich zajmujących się edukacją starszych dorosłych.
- ✓ Nasze obserwacje doprowadziły do wniosku, że absolutnie niezbędne jest udoskonalenie wszystkich programów w celu zmiany podejścia do aktywnego starzenia się. Pomysł ten należy rozumieć jako zainteresowanie i zaangażowanie nie tylko siebie, ale przede wszystkim całej społeczności i działania podjęte z innymi i dla innych.

b. W odniesieniu do ogólnej organizacji wdrożenia projektu

- ✓ Udział nauczycieli wspierających wychowawcę klasy.
- ✓ Podczas sesji należy zapewnić wsparcie nauczyciela języków obcych. Ułatwi to opracowanie treści zajęć, ich przebiegu i wcześniejsze przygotowanie uczniów.
- ✓ Korzystanie z pomocy innego nauczyciela (pedagogiki terapeutycznej) podczas przygotowań i sesji, pomogło nauczycielom i uczestnikom poradzić sobie z problemami i sytuacjami, które mogą napotkać u dzieci.
- ✓ Zapisz wnioski ze spotkań przygotowawczych i upewnij się, że są one wysyłane do wszystkich uczestników spotkania. Można to zrobić, aktualizując szablony jednostek dydaktycznych. Jest to bardzo przydatne w celu upewnienia się co do znajomości pełnej treści i struktury sesji przez wszystkie osoby zaangażowane.
- ✓ Dostosuj projekt do konkretnej szkoły zgodnie z jej wymaganiami. Na przykład kolejność tematów może być dostosowana do tematów, które są nauczane w szkole lub dostosowana do kalendarza szkolnego powiązanego z określonymi uroczystościami itp.
- ✓ Omów koncepcje: podziel się i wyjaśnij znaczenie pojęć, które będą używane przez uczestników.

c. W odniesieniu do metodologii

- ✓ **Stale grupy robocze.** Dzieci i dorośli uznali za bardzo ważne pozostanie zawsze w tej samej grupie roboczej. Dlatego działania zaplanowane w jednostkach dydaktycznych, w których wielkość grupy wymagała zmiany, zostały dostosowane tak, aby utrzymać tę samą małą grupę. Ponadto ważna jest odpowiednia ilość czasu na sesję, aby lepiej poznać inne osoby w grupie.
- ✓ **Struktura sesji jest zawsze taka sama.**
- ✓ **Możliwości dialogu w klasie:** Uczniowie w klasach są bardzo zróżnicowani, odzwierciedlają zróżnicowane społeczeństwo. Również dodatkowe cztery osoby dorosłe mogą mieć różne poglądy. Rozmowy poruszające przeróżne tematy dają szansę na wzbogacające ćwiczenie demokracji i tolerancji.

d. W odniesieniu do zawartości

- ✓ **Tematy zostały bardzo dobrze przyjęte, ponieważ dzieci i osoby starsze mogły przynieść informacje** na ten sam temat: obie grupy wiekowe przynosiły rodzinne zdjęcie lub zdjęcie ich idola lub gry, a w przypadku tematu "Szkoła" dzieci bardzo chciały się dowiedzieć jaka szkoła była dawniej, gdy seniorzy byli dziećmi. Wybór tematów do debaty na sesjach jest bardzo ważny, ponieważ pomaga w przebiegu dyskusji i w budowaniu więzi między grupami.
- ✓ **Treść powinna być prosta.** W ten sposób każdy może być zaangażowany, niezależnie od posiadanych umiejętności.
- ✓ Poproś seniorów o przyniesienie jak największej liczby zdjęć i rysunków z dzieciństwa, aby zachęcić uczniów do dyskusji.
- ✓ Dostosuj zawartość **jednostek dydaktycznych do tematów szkolnych i konkretnych projektów** w różnych porach roku.
- ✓ Jako pierwsza sesja dobrym wyborem może się okazać temat "**Nasze wzorce i idole**". Wszystkie grupy lubiły dzielić się informacjami o swoich idolach i omawiać ten temat. Łatwo o tym mówić i dlatego temat może być dobrym "lodołamaczem".
- ✓ JD "**Szkoła dawniej i dziś: nasza nauka**" może wymagać więcej czasu. Wszystkie grupy twierdziły, że chciałyby mieć więcej czasu właśnie na ten temat. Podobnie było w przypadku JD "Nasze ulubione gry - warsztaty międzypokoleniowe", ponieważ każdy chciał nauczyć innych grać w gry, które przygotował na sesję.

e. W odniesieniu do wolontariuszy- seniorów.

- ✓ Pozyskaj jak najwięcej wolontariuszy, aby zmniejszyć wielkość grup (np. jeden dorosły na czterech-pięciu uczniów).
- ✓ Dodatkowa osoba może zastąpić danego seniora w przypadku jego choroby lub wypadków losowych.

- ✓ W Portugalii wolontariuszami były głównie niezależne i autonomiczne osoby mieszkające w domach opieki. Uważamy, że dobrą praktyką są mieszane grupy wolontariuszy: seniorzy, którzy mieszkają w domach opieki i seniorzy, którzy żyją "samodzielnie".

f. Ważnym zagadnieniem jest przestrzeń, w której odbywają się sesje. W trzech grupach poziom hałasu był jednym z głównych mankamentów, szczególnie ze względu na trudności ze słuchem niektórych starszych uczestników, co przy czterech lub pięciu małych grupach w jednym pomieszczeniu przeszkadzało w omawianiu proponowanych tematów.

- ✓ Ważne jest odpowiednie rozmieszczenie grup w sali tak, aby wykonywanie zadań przez jedną grupę nie przeszkadzało innym.
- ✓ Zalecane są sesje poza tradycyjną klasą szkolną, aby poczuć się mniej jak "na lekcji" i utrzymać niski poziom hałasu.

g. W odniesieniu do oceny

- ✓ Kwestionariusz przed projektem (pre-test) wypełniono przed pierwszą sesją ze wszystkimi grupami (dziećmi i seniorami) w celu przygotowania do programu. Ankieta służąca ocenie projektu została także wypełniona po ostatniej sesji z każdą grupą.
- ✓ Pracowaliśmy z dziećmi z różnych środowisk społecznych i ekonomicznych, a wnioski z projektu były podobne niezależnie od ich pochodzenia - wszyscy młodzi uczestnicy uznali, że to doświadczenie stanowi wartość dodaną procesowi uczenia się i że było to satysfakcjonujące, ważne doświadczenie.
- ✓ Mieliśmy też grupę wolontariuszy, którzy byli starsi niż się spodziewaliśmy. Uważamy, że jest to dobra praktyka, ponieważ dzieci uważały, że uczenie się od ludzi w wieku starszym było interesujące i ekscytujące.

h. Inne tematy.

Odwiedzanie instytucji, w których żyją seniorzy, jest dobrą praktyką. Uważamy także, że dobrą praktyką może być organizowanie wizyt w innych miejscach niż te, w których zwykle odbywają się sesje.

3. WNIOSKI

Jednym z poważnych wyzwań, związanych z demografią, jest zanikanie tradycyjnej struktury rodzinnej. Ten czynnik ma wiele skutków społecznych i wpływa na relacje i kulturę nauki międzypokoleniowej. Aby wzmocnić spójność i solidarność między różnymi pokoleniami, potrzebujemy bliższych i bardziej rozważnych, znaczących działań, na przykład postrzegania programów międzypokoleniowych jako normy, a nie tylko ciekawego, zabawnego doświadczenia.

Musimy przeorganizować system edukacji i szkoleń, aby umożliwić osobom dojrzałym i starszym uczenie się przez całe życie za pomocą elastycznych metod; wzmocnić ich umiejętności, dać wewnętrzną motywację do ciągłego uczenia się, nie tylko jako sposobu na pozostanie na rynku pracy, ale także jako drogi do pozostania aktywnym i produktywnym członkiem społeczeństwa.

Według przysłowia:

"Aby wychować dziecko potrzebna jest cała wioska" - potrzebujemy społeczeństwa przyjaznego dla osób w każdym wieku.

Kluczową koncepcją podczas podsumowywania tej publikacji jest koncepcja "zmiany". Jeśli chodzi o uczenie się, jest to rzeczywiście element niezmienny, jak wskazuje E. Dubas, "element konceptualnej diady: uczenie się i zmiana" (Dubas, 2014).

Zgodnie z naszymi ustaleniami i wnioskami, które opierają się na doświadczeniach partnerów w projekcie SACHI 2, oczekiwane zmiany powinny być wynikiem bardzo starannie i profesjonalnie przygotowanej metodologii, a także starannego projektowania i wdrażania procesów.

W praktyce niezwykle ważne jest, aby wszyscy uczestnicy rozumieli i wspierali znaczenie i wartość kształcenia międzypokoleniowego. Argumenty oparte na dowodach, będące wynikiem działań SACHI 2, mogą być bardzo przydatne dla potencjalnych "ambasadorów", promujących międzypokoleniowe nauczanie. Wymaga to również zmiany w sposobie myślenia o programie nauczania szkół i systemach edukacyjnych.

Wyniki projektu można zastosować w teorii i praktyce uczenia się dorosłych, a także koncepcji uczenia się jako szansy na integrację i współpracę międzypokoleniową.

Połączony i dostępny świat, w którym żyjemy, daje nam szansę na dostrzeżenie wspólnego, międzykulturowego celu- promowania społeczeństw integracyjnych dla wszystkich grup wiekowych. Aby rozwinąć inteligencję pokoleniową, konieczne jest kształtowanie konkretnej wiedzy, umiejętności i postaw, w tym zachowanie otwartości na inne pokolenia i inne kultury, wstrzymywanie się z oceną, szanowanie i docenianie różnic (Songer and Breitzkreuz, 2014).

Zalecenia dla decydentów

Nie ma przeszkód prawnych ani instytucjonalnych, aby zintegrować międzypokoleniowe programy nauczania z krajową lub lokalną polityką edukacyjną. Przeciwnie, zmiana demografii i tego, jak społeczeństwa postrzegają proces starzenia się, wymaga nowego podejścia do projektowania rozwiązań społecznych.

W tym kontekście sformułowano następujące zalecenia dla twórców polityki edukacyjnej:

- Rozważenie międzypokoleniowego uczenia się jako nowej dyscypliny akademickiej, aby zająć się obecną i przyszłą rzeczywistością demograficzną
- Uznanie międzypokoleniowych programów nauczania za działania międzysektorowe, poświęcone kilku grupom i potrzebom społecznym
- Upewnienie się, że programy międzypokoleniowe są prowadzone przez profesjonalistów, posiadających odpowiednią wiedzę i umiejętności.
- Promowanie międzypokoleniowej integracji i solidarności poprzez łączenie pokoleń zamiast segregacji ze względu na wiek; tworzenie przyjaznych społeczeństw i społeczności.

4. ŹRÓDŁA

- Ballester, L., March M. & Oliver, J. L. (2016). La evaluación de los proyectos intergeneracionales. El diseño de la evaluación. En C. Orte, & M. Vives (eds). *Compartir la infancia. Proyectos intergeneracionales en las escuelas*. (pp. 31–46). Madrid, España: Octaedro.
- Cabral, P. (2015). *Relatório do Projeto interdisciplinar e intergeracional, InterAgir com a Diferença*. Agrupamento Escolas de Montemor-o-Velho. Governo de Portugal.
- Departament Polityki Senioralnej [Department of Senior Policy] (2017). *Sprawozdanie z realizacji Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014-2020 –Rok 2016 [Report on the implementation of the Government Programme for Social Activation of Older Persons for the years 2014-2020 - Poland's Presidency of the Council of the European Union. Year, 2016]*. Ministerstwo rodziny, Pracy i Polityki Społecznej: Warszawa.
- Centro del Conocimiento de Fundación EDE (2015) *Hacia Una Sociedad Intergeneracional: ¿Cómo Impulsar Programas Para Todas Las Edades? Guía Práctica. [Towards an Intergenerational Society: How to Promote Programs for All Ages? Practical Guide.]* Gráficas Mungia: Bizkaia
- Dubas E. (2014). *Zmiana i uczenie się w perspektywie edukacji dorosłych. Przykład projektu Lives in changing „Butterfly”* [Change and learning from the perspective of adult education. The example of the project *Live in changing “Butterfly”*], *Rocznik Andragogiczny*, 21/2014, s. 459-480, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- EAGLE Consortium (2008). *Intergenerational Learning in Europe. Policies, Programmes & Practical Guidance*. Socrates. Grundtvig. European Commission. Wydobyte z: <http://www.menon.org/wp-content/uploads/2012/11/final-report.pdf>
- ENIL – European Network for International Learning (2012) *International learning and active ageing*. Grundtvig. European Commission. Lifelong Learning Programme. Wydobyte z: http://www.enilnet.eu/Intergenerational_Learning_and_Active_Ageing-Executive_Summary.pdf
- European Commission (2011). *Guía de ideas para la Planificación y Aplicación de Proyectos Intergeneracionales. Juntos: ayer, hoy y mañana*. Proyecto MATES – Mainstreaming Intergenerational Solidarity, Lifelong Learning Programme.
- (2015). *Adult Education and Training in Europe: Widening Access to Learning Opportunities*. Eurydice Report. Luxemburgo: Publications Office of the European Union.

Generations Working Together (2016 -) *The Balhousie Link - Balhousie Primary School paired partnership with Balhousie Care Home*. Wydobyte z: <https://generationsworkingtogether.org/networks/case-studies/the-balhousie-link-balhousie-primary-school-paired-partnership-with-balhousie-care-home>

- (2018 b). *Arbroath Intergenerational Games Project*. Wydobyte z: <https://generationsworkingtogether.org/networks/case-studies/arbroath-intergenerational-games-project>

- (2018 c). *Andover*. Wydobyte z: <https://generationsworkingtogether.org/networks/case-studies/andover>

Jantz, R. K., Seefeldt, C., Galper, A., y Serock, K. (1976). *Children's Attitudes toward the Elderly. Final Report to the American Association of Retired Persons and National Retired Teachers Association*. College Park, MD: The University of Maryland—Center on Aging and Department of Early Childhood Education.

Kaplan, M. (2001). *School-based Intergenerational Programs*. Hamburgo: UNESCO Institute for Education.

Llei 4/2006 de 30 de març, d'educació i formació permanents de persones adultes de les Illes Balears (BOIB núm. 50, 06-04-2006). Conselleria d'Educació, Cultura i Esports.

Ley Orgánica 8/2013, de 9 de diciembre, para la Mejora de la Calidad Educativa (LOMCE).

Linking Generations Northern Ireland (coord.) (2017). *LET'S GO intergenerational! Collection of case studies of intergenerational practice from Germany, UK and Poland*. Erasmus+: Berlin, Warsaw and Belfast. Wydobyte z: <http://linkinggenerationsni.com/wp-content/uploads/2017/12/Lets-Go-Intergenerational-case-studies-easy-print.pdf>

Facultade de Desporto. Universidade do Porto (2017) . *Mais Ativos Mais Vividos*. Wydobyte z: https://sigarra.up.pt/fadeup/pt/noticias_geral.ver_noticia?p_nr=17112

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte (2014) *Plan estratégico de aprendizaje a lo largo de la vida. Educación y formación - Periodo 2014-2020*. Madrid: Dirección General de Formación Profesional. Subdirección General de Aprendizaje a lo Largo de Toda la Vida.

Montoro, J. (1998). Actitudes hacia las personas mayores y discriminación basada en la edad. *Revista multidisciplinar de gerontología*, 8(1), 21-30.

Nossa Senhora de Lourdes (2018). *Formação – Projeto “Uma ajuda um sorriso”*.

ONU (2002) *Informe de la Segunda Asamblea Mundial sobre el Envejecimiento*. A/CONF.197/9. Nueva York: Organización de Naciones Unidas.

Orte, C., Vives, M., Amer, J., Ballester, L., Pascual, B., Gomila, M. A., y Pozo, R. (2018). Sharing Intergenerational Relationships in Educational Contexts: The Experience of an International Program in Three Countries (Spain, Poland and Turkey). *Journal of Intergenerational*

Relationships, 16(1-2), 86-103.

Pascual B. & Gomila M. (2013). «Treball Comunitari Intergeneracional: L'experiència De Dos Projectes Socioeducatius Intergeneracionals a Palma». *Anuari de l'Envel·liment de les Illes Balears*. Palma: Càtedra d'atenció a la Dependència (83-102)

RAPSS - Red Aragonesa de Proyectos de Promoción de la Salud (2013). *Programa Disfruta de la experiencia*. Wydobyte z: http://www.aragon.es/DepartamentosOrganismosPublicos/Departamentos/Sanidad/AreasTematicas/SanidadProfesionales/SaludPublica/PromocionSalud/RedAragonesaProyectosPromocionSalud_RAPPS

Sánchez, M. (dir). (2007) *Programas intergeneracionales. Hacia una sociedad para todas las edades*. Colección estudios Sociales, 23, 16-36. Barcelona: Fundación "la Caixa".

Scottish Government, The (2008). *Curriculum for excellence, Building the curriculum 3, a framework for learning and teaching*. Edinburgh.

– (2016). *Strategic Objectives*

– (2017). *Scotland's National Dementia Strategy 2017-2020*.

Serviço Municipal de Proteção Civil da Amadora (2016). *Projeto Intergeracional Educar para Prevenir (PIEP)*.

Songer, A. y Breitzkreuz (2014) *International Journal for Service Learning in Engineering, Humanitarian Engineering and Social Entrepreneurship*, 9(2),157–170.

Wilson A, Hunter K, McArthur, K. (2018) *Intergenerational Mentoring and Widening Participation in Higher Education. A "Policy Brief"*. Glasgow: Universidad de Strathclyde. Wydobyte z: <https://www.strath.ac.uk/research/internationalpublicpolicyinstitute/>

POZOSTAŁE ŹRÓDŁA:

Conselleria d'Educació, Cultura i Esports. Llei 4/2006 de 30 de març, d'educació i formació permanents de persones adultes de les Illes Balears (BOIB núm. 50, 06-04-2006).

Fundación de Trabajadores de la Siderurgia Integral (ESP) (Coord.) (2010-2012). *Qualification of Seniors coming from Restructuring Sectors for Intergenerational Knowledge Transfer*.

BEST Institute for Occupational Training and Personnel Training GmbH. Wydobyte z: *Człowiek starszy i jego wspomaganie – w stronę pedagogiki starości*, Olsztyn 2005.

5.ZAŁĄCZNIKI

Załącznik 1. Sesje - szablony jednostek dydaktycznych

SACHI₂

SHARING CHILDHOOD₂

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

"SACHI 2" Jednostki Dydaktyczne

8 sesji / 6 jednostek dydaktycznych (JD)

TREŚĆ:

1. tematy, które należy przygotować przed sesją; z dwoma tematami alternatywnymi.
  2. instrukcje dotyczące pierwszej sesji
3. trzy tabele do każdej sesji: proponowana organizacja, proponowane alternatywy i instrukcje do następnej sesji.

DZIAŁANIA DO PRZYGOTOWANIA PRZED SESJĄ:

- Podział uczniów na różnorodne grupy (po sześciu uczniów w każdej grupie).
- Wysłanie rodzinom krótkiego streszczenia projektu, w którym uczniowie będą uczestniczyć (dwa tygodnie przed rozpoczęciem projektu).
- Poinformowanie uczniów o przygotowaniu pudełka i o tym, w jaki sposób/jakimi przedmiotami mogą je zapełniać.
- Uzyskanie niezbędnych zezwoleń do przesłania zdjęć z sesji w celu rozpowszechnienia projektu (na przykład na blogu szkoły).
- Wygospodarowanie miejsca na powieszenie stworzonego plakatu/ zrobienie muralu w szkole.
- Zapewnienie niezbędnego wsparcia koniecznego do druku materiałów dla dzieci starszych (np. zdjęcia itp.).

OGÓLNE ALTERNATYWY

Element	Opcje
Wywiad	W przypadku, gdy nie można tego zrealizować, te same pytania należy omówić z wolontariuszem-seniorem.
Plakaty (mural)	W przypadku, gdy nie można zająć ścian, opcją jest przechowanie pracy w przygotowanych skoroszytach. Największą wadą tej opcji jest to, że projekt międzypokoleniowy nie będzie widoczny dla pozostałych osób ze szkoły.

INSTRUKCJA PIERWSZEJ SESJI

Wymagane materiały (NAUCZYCIELE / ORGANIZATORZY):

Zestaw narzędzi ewaluacyjnych (między sesjami zalecane jest przechowywanie zeszytów w klasie)

Wywiad (6 pytań, każde dotyczy poszczególnej sesji).

Pudełka (dostosowane).

Naklejki identyfikacyjne.

Kwestionariusze dla starszych wolontariuszy. Kwestionariusze dla uczniów

Materiały (SENIORZY)

Przedmiot lub obrazek/zdjęcie, które chcą dołączyć do pudełka

Sesja 1. – Prezentacja i wstępna ocena projektu (1 h 20')

CELE		TREŚĆ	
1. Ułatwienie prezentacji uczestników. 2. Przedstawienie motywacji projektu.			
DZIAŁANIA	MATERIAŁY	CZAS	OSOBA ODPOWIEDZIALNA
1. Prezentacja projektu (z udziałem wszystkich uczestników).	Naklejki identyfikacyjne	5 min.	Nauczyciel
2. Tworzenie grup: uczniowie/ wolontariusze-seniorzy. Każda grupa wybierze sobie własną nazwę.		5 min.	Małe grupy
3. Przedstawienie się.		10 min.	Uczniowie i wolontariusze-seniorzy
4. WSTĘPNA OCENA	materiały do oceny	15 min.	Uczniowie i wolontariusze-seniorzy
5. Wyjaśnienie przebiegu projektu: każdego tygodnia zostaniesz poproszony o wykonanie zadań na następne spotkanie. Wyjaśnienie konceptu "pudełka z pamiątkami". Przygotowanie pudełka.	pudełko	10 min.	Nauczyciel
6. Działanie: każda grupa ma uzupełnić ankietę z dwoma pytaniami. W rezultacie: 6 pytań (po jednym na sesję) +2 pytania osobiste.	Wywiad (6 pytań) biała tablica	20 min.	Małe grupy
7. Wyjaśnienie zadania: 7.1. Uczniowie muszą przeprowadzić wywiad, używając przy tym urządzenia, które pozwala na nagrywanie, np. Skype lub telefon, z seniorem obecnym w jego/jej życiu (preferowany babcia lub dziadek): zadanie należy wykonywać już przed pierwszą jednostką dydaktyczną (nagranie będzie wykorzystywane w każdej sesji i daje możliwość stworzenia międzypokoleniowej historii z wywiadami z seniorami).	Wywiad	5 min.	Nauczyciel

7.2. «Jakie zdjęcie twojej rodziny chciałbyś zaprezentować?» Zarówno dzieci, jak i starsi wolontariusze muszą wybrać zdjęcie swojej rodziny o specjalnym znaczeniu. Utwórz pocztówkę z podpisem. (w JD.1 zdjęcia te powinny wisieć na ścianie).			
8. Czas na przeprowadzenie oceny sesji.	arkusze oceny	10 min.	Nauczyciel, uczniowie I seniorzy
OCENA: Materiał OCENY POCZĄTKOWEJ i OCENY SESJI.			

Ważne jest zrobienie zdjęcie każdej małej grupie uczniów i ich wolontariuszowi, aby móc porównać to zdjęcie ze zdjęciem tej samej grupy, które zostanie zrobione podczas ostatniej sesji.

ALTERNATYWY DLA SESJI 1

Element	Opcje
Przedstawienie się w języku obcym	Ćwiczenie języka obcego: Wcześniejsze przygotowanie grupy przez nauczyciela. Arkusze robocze z podstawowymi słowami w celu przedstawienia się . Rozdane zostaną kartki z pytaniami lub wyrażeniami w języku obcym, aby uczestnicy grupy mogli się wzajemnie przedstawić.
Nagrywany wywiad	Jeśli nie jest możliwe nagranie, wywiad można zapisać na kartce.

INSTRUKCJE DO KOLEJNEJ SESJI:

KOLEJNA SESJA: DZIAŁANIA

Przygotuj trochę miejsca w klasie na projekt związany z plakatem/muralem.

KOLEJNA SESJA: MATERIAŁY

SENIOR	UCZNIOWIE	NAUCZYCIEL
Znajdź zdjęcie, które przedstawia wyjątkowy dla ciebie moment z rodziną. Materiały do pudełka.	Przeprowadzenie wywiadu. Znajdź zdjęcie, które przedstawia wyjątkowy dla ciebie moment z rodziną. Materiały do pudełka.	Zbiera wywiady uczniów. Przynosi materiały do powieszenia zdjęć. Przechowuje arkusze oceny. Plakat 1 (słownictwo). Aparat do nagrywania/robienia zdjęć.

Sesja 2 JD 1. – - Komunikacja międzypokoleniowa (rodzina i przyjaciele) (1h 25')

UWAGA: Treści, podstawowe i konkretne umiejętności są oparte na państwowych programach nauczania, dlatego muszą być dostosowane do każdego kraju.

CELE		TREŚĆ		
<p>Rozwijanie różnych metod komunikacji interpersonalnej. Rozwijanie umiejętności niezbędnych do rozwiązywania konfliktów i budowania zasad życia rodzinnego. Zrozumienie wartości relacji i szacunku między ludźmi w rodzinie i poza rodziną. Wzmacnianie więzi rodzinnych - podnoszenie świadomości roli rodziny w życiu człowieka.</p>		<p>Właściwa komunikacja, szczęśliwe relacje jako ważny aspekt. Temat rodziny i przyjaźni może być dobrym wprowadzeniem dla uczestników i zostać powiązany z tematem "komunikacja międzypokoleniowa".</p>		
PODSTAWOWE UMIEJĘTNOŚCI		UMIEJĘTNOŚCI SZCZEGÓŁOWE		
<p>Komunikacja międzypokoleniowa. Aktywność społeczna.</p>		<p>Umiejętność wyrażania opinii na temat konfliktów międzypokoleniowych. Umiejętność współpracy w zespole i właściwej komunikacji z członkami wielopokoleniowego zespołu. Umiejętność nazwania członków rodziny w obcym języku. Umiejętność wyrażania własnej opinii podczas dyskusji przy użyciu odpowiednich argumentów.</p>		
DZIAŁANIA		MATERIAŁY	CZAS	OSOBA ODPOWIEDZIALNA
1. Utrwalenie sesji 1: utworzenie grupy (nazwa grupy) i zadanie domowe: wywiad i zdjęcia.		wywiad	5 min.	Nauczyciel
2. Prezentacja: wyjaśnienie przez starszych wolontariuszy pojęcia "komunikacji interpersonalnej". Mówienie o uczuciach i dobrych wspomnieniach. Prezentacja SŁOWNICTWA (plakat): rodzina i przyjaciele.		plakat 1.	15 min.	Seniorzy i uczniowie
3. Ćwiczenie komunikacji międzypokoleniowej: Zaprezentowanie obrazka przedstawiającego dobre wspomnienie związane z innymi ludźmi (seniora lub ucznia): wyjaśnienie, dlaczego było to dobre wspomnienie. + Dodawanie odpowiedzi na wywiady.		obrazki	30 min.	Małe grupy

<p>4. Dyskusja: cechy miłego wspomnienia - może pojawić się próba opisanie pojęcia konfliktu pokoleniowego.</p>			
<p>5. Podsumowanie sesji omawianie cech opowiadania o miłym wspomnieniu Uaktualnienie muralu/plakatu: powieszenie zdjęć na ścianie i włożenie przedmiotów do pudełka wspomnień.</p>	<p>Materiały do powieszeni a</p>	<p>15 min.</p>	<p>Cała grupa</p>
<p>6. Praca domowa. Wyjaśnienie: znajdź zdjęcia idoli / wzorców (piosenkarzy, aktorów itp.), którzy są podziwiani i pomyśl o tym, dlaczego są oni lubiani. Wyszukiwanie może odbywać się za pośrednictwem Twittera, Facebooka, YouTube'a.</p>		<p>5 min.</p>	<p>Nauczyciel</p>
<p>7. Czas na przeprowadzenie oceny sesji.</p>	<p>Arkusze oceny</p>	<p>15 min.</p>	<p>Nauczyciel, uczniowie i seniorzy</p>

ALTERNATYWY DLA SESJI 2 - JD 1

Element	Opcje
Wstęp do tematu relacji	Odwiedź dom seniora(dom opieki jeśli mieszka tam większość grupy).
Rysunek miłego wspomnienia	W przypadku, gdy uczeń nie ma zdjęcia, może narysować miłe, rodzinne wspomnienie.
Słownictwo w języku obcym	Członkowie rodziny na zdjęciach są określani w języku obcym. Gra w bingo ze słownictwem (nauczyciel języka obcego).
"Pudełko wspomnień"	Na początku w pudełku są umieszczane koperty ze zdjęciami rodziny.

INSTRUKCJE DO KOLEJNEJ SESJI:

Organizatorzy: po każdej sesji sprawdzają, czy materiały do pracy domowej zostały odpowiednio przygotowane i przypominają osobom, które tego nie zrobiły. Dzięki temu wszystkie niezbędne materiały zostaną przygotowane do następnej sesji.

KOLEJNA SESJA: DZIAŁANIA

Przynieś zdjęcia / przedmioty wzorów do naśladowania / idoli i pomyśl o tym, dlaczego są naszymi idolami. Przygotuj wycinki z gazet lub zdjęcia.

Przynieś przedmiot, który kojarzy ci się z twoim idolem/ wzorem do naśladowania.

Włóż do pudełka wszystkie przedmioty użyte w sesji (z wyjątkiem tych, które zostały powieszone na plakacie/muralu).

KOLEJNA SESJA: MATERIAŁY

SENIORZY	UCZNIOWIE	NAUCZYCIEL
Przynoszą przedmiot, który przypomina o idolu/wzorze do naśladowania.	Przynoszą przedmiot, który przypomina o idolu/wzorze do naśladowania.	Zbiera wywiady uczniów. Przynosi materiały do powieszenia zdjęć. Przechowuje arkusze oceny. Plakat 3 (Słownictwo). Wybiera piosenki. Komputer / stół dla małej grupy. Aparat do nagrywania/robienia zdjęć.

Sesja 3 JD 2. – Nasi idole i wzorce (muzycy, sportowcy, aktorzy / aktorki itp) (1h 20')

UWAGA: Treści, podstawowe i konkretne umiejętności są oparte na państwowych programach nauczania, dlatego muszą być dostosowane do każdego kraju.

CELE		TREŚĆ		
1.Określenie cech naszych idoli / wzorców. 2.Idole i wzorce do naśladowania, kiedyś i obecnie. 3.Projekt plakatu: nasi idole i wzory do naśladowania. 4.Budowanie umiejętności pracy w grupie.		Podczas tych zajęć postaramy się odpowiedzieć na następujące pytania. - Kto to jest idol / wzór do naśladowania? - Jakie są jego cechy? - Czy pozostają takie same, czy się zmieniają? Czemu? - Czy ich potrzebujemy?		
PODSTAWOWE UMIEJĘTNOŚCI		UMIEJĘTNOŚCI SZCZEGÓŁOWE		
Komunikacja międzypokoleniowa. Aktywność społeczna.		1. Umiejętność wyjaśnienia pojęć "wzór do naśladowania" lub "idol", związanych z różnymi pokoleniami. 2. Zdolność do prowadzenia dyskusji na dany temat. 3. Umiejętność znajdowania przydatnych informacji w Internecie. 4. Rozumienie znaczenia wybranych słów w obcym języku.		
DZIAŁANIA	MATERIAŁY	CZAS	OSOBA ODPOWIEDZIALNA	
1. Utrwalenie JD 1: szczęśliwie chwile z moją rodziną i praca domowa * Zaczynaj od podziału uczestników na te same małe grupy robocze.	Wywiady	5 min.	Nauczyciel	
2. Prezentacja: nad czym dzisiaj będziemy pracować. Prezentacja SŁOWNICTWO (plakat) Uczenie się piosenki w języku obcym «od idola».	Plakat 2 Przygotowanie piosenki	5 min.	Nauczyciel	
3. Dyskusja - Odpowiedz na pytania: - Kto jest idolem / wzorem do naśladowania? - Jakie są jego cechy? - Czy pozostają takie same, czy też się zmieniają? Czemu? - Czy potrzebujemy idoli i wzorów? + Dodawanie odpowiedzi na wywiady.	Biała tablica	15 min.	Małe grupy	
4. Zadanie: zrobienie plakatów, na których zapiszemy wartości, które nasz idol reprezentuje dla mnie. Do wyszukania informacji skorzystaj z YouTube lub innych platform. Przygotuj plakat na kartce lub na komputerze.	Komputer dla seniorów Materiały do rysowania. Przedmioty przyniesione przez uczestników.	25 min.	Małe grupy	

<p>5. Podsumowanie sesji- prezentacja: Omówienie plakatów wykonanych przez każdą grupę: różnice, podobieństwa w pracy seniorów i dzieci. Uaktualnienie muralu/plakatu: powieszenie zdjęć na ścianie i uzupełnienie pudełka wspomnień.</p>	Materiały do zawieszenia, przypięcia	10 min.	Cała grupa
<p>6. Praca domowa. Poprosić wolontariuszy- seniorów o przyniesienie materiałów / przedmiotów ze swoich czasów szkolnych.</p>		5 min.	Nauczyciel
<p>7. Czas na przeprowadzenie oceny sesji.</p>	Arkusze oceny	15 min.	Nauczyciel, uczniowie I seniorzy

ALTERNATYWY DLA SESJI 3 - JD 2

Element	Opcje
<p>Pojęcie "idola" i "wzorca"</p>	<p>Zastąpienie pojęć "idole i wzorce do naśladowania" przez "ludzi, których podziwiam", jeśli nauczyciel uzna, że w przypadku danego idola nie można użyć stwierdzenia "osoba, która jest moim idolem jest moim wzorem do naśladowania". Taka sytuacja może mieć miejsce, gdy idol nie jest uważany za dobry model do naśladowania z pedagogicznego punktu widzenia.</p>

INSTRUKCJE DO KOLEJNEJ SESJI:

KOLEJNA SESJA: DZIAŁANIA

Prezentacja przedmiotów: niektóre na plakacie, inne w pudełku wspomnień.

Niezbędny jest czas na przygotowanie klasy: stworzenie klimatu: stare mapy, stare zegary, krzyże lub zdjęcia poprzednich rządów. (z poprzedniej sesji). Przygotowanie arkuszy do ćwiczenia kaligrafii.

Włożenie do pudełka wszystkich przedmiotów użytych w sesji (oprócz zawieszonych na plakacie).

Podczas każdej sesji nauczyciele sprawdzają, czy materiały do pracy domowej zostały przyniesione i będą przypominać osobom, które tego nie zrobią.

Dzięki temu wszystkie niezbędne materiały zostaną przygotowane do następnej sesji.

Jeśli zajdzie taka potrzeba, nauczyciele mogą wydawać instrukcje dotyczące sposobu ubierania się uczniów podczas tej specjalnej sesji (na przykład białej bluzki, ciemnych spodni itp.)

KOLEJNA SESJA: MATERIAŁY

SENIORZY	UCZNIOWIE	NAUCZYCIEL
<p>Stare książki.</p> <p>Podczas sesji koordynacyjnej należy porozmawiać o tym, w jaki sposób wykorzystać doświadczenia szkolne każdej osoby, uzgodnić odgrywanie ról szkolnych i omówić kwestię działań, które mają wykorzystane na następnej sesji (na przykład przygotowanie klas szkolnych, mundurki, kaligrafia, proces wprowadzania do klasy) (Praca nad wartościami).</p>	<p>Materiały do pudełka.</p>	<p>Zbiera wywiady uczniów.</p> <p>Przynosi materiały do powieszenia zdjęć. Przechowuje arkusze oceny.</p> <p>Plakat 3 (Słownictwo). Atrament, stalówka, papier.</p> <p>Karteczki z nazwami przedmiotów w klasie. Aparat do nagrywania/robienia zdjęć</p>

Sesja 4 JD 3. – Szkoła dawniej i dziś: nasza nauka (+ uczenie się przez całe życie) (1h 30')

UWAGA: Treści, podstawowe i konkretne umiejętności są oparte na państwowych programach nauczania, dlatego muszą być dostosowane do każdego kraju.

CELE		TREŚĆ		
<ol style="list-style-type: none"> 1. Zapoznanie się ze szkolnymi nawykami i wymaganiami z przeszłości, gdy seniorzy chodzili do szkoły: wyposażenie, ubrania, kary i nagrody, przerwy. 2. Wyjaśnienie różnic między szkołą w przeszłości i obecnie. 3. Odpowiedź na pytanie: dlaczego się uczymy? Czy uczymy się tylko w szkole? Zapoznanie się z koncepcją "uczenie się przez całe życie". 4. Zwiększenie szacunku dla wiedzy i doświadczenia osób starszych. 		<p>Głównym celem tej sesji jest pokazanie, jak szkoła zmieniała się z pokolenia na pokolenie: za czasów dziadków, rodziców i obecnych uczniów. Jakie wartości i umiejętności niezbędne w życiu są przekazywane uczniom przez nauczycieli. Zrozumienie potrzeby i wartości uczenia się jako niezbędnego czynnika dla prawidłowego rozwoju każdego człowieka w kontekście uczenia się przez całe życie.</p>		
PODSTAWOWE UMIEJĘTNOŚCI		UMIEJĘTNOŚCI SZCZEGÓŁOWE		
<p>Komunikacja międzypokoleniowa. Aktywność społeczna.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1. Umiejętność dzielenia się z młodymi ludźmi własnymi doświadczeniami. 2. Umiejętność zrobienia i zaprezentowania prezentacji multimedialnej. 3. Rozwijanie słownictwa w obcym języku. 4. Umiejętność prowadzenia zajęć i dyskusji w grupach międzypokoleniowych. 		
DZIAŁANIA		MATERIAŁY	CZAS	OSOBA ODPOWIEDZIALNA
<p>1. Utrwalenie JD2: wartości jakie idol przedstawia dla mnie. * Podział na małe grupy robocze lub podział wyjątkowy ze względu na "doświadczenie dawnej szkoły".</p>		Wywiad	5 min.	Nauczyciel
<p>2. Działanie: Zrozumieć doświadczenia szkolne z czasów, gdy seniorzy byli uczniami. Prezentacja SŁOWNICTWA (plakat): nazwy przedmiotów w klasie</p>		Materiały ze szkoły i od seniorów Plakat 3	20 min.	Senior

<p>3. Dyskusja: o różnicach, jakie uczniowie widzą między własną szkołą a doświadczeniem starszych wolontariuszy. Pojęcie "uczenia się przez całe życie" + Dodawanie odpowiedzi na wywiady.</p>		10 min.	Małe grupy
<p>4. Zadanie: Próba ćwiczenia kaligrafii (pisanie) za pomocą stalówki i atramentu.</p>	Atrament, stalówka, papier	25 min.	Małe grupy
<p>5. Podsumowanie sesji - prezentacja: Oglądanie prezentacji multimedialnych o szkole z przeszłości, wyposażenia, mundurków itp. oraz słuchanie wolontariuszy- seniorów dzielących się własnymi doświadczeniami i wspomnieniami z lat szkolnych. Pojęcie "uczenia się przez całe życie". Uaktualnienie muralu/plakatu: powieszenie zdjęć na ścianie i uzupełnienie pudełka wspomnień.</p>	Projektor, PC Materiały do powieszenia/przypięcia	10 min.	Senior – Cała grupa
<p>6. Praca domowa. Wyjaśnienie: Przygotować prezentację na temat "mojej ulubionej gry", uczniowie i seniorzy przygotowują grę tradycyjną i grę komputerową.</p>		5 min.	Nauczyciel
<p>7. Czas na przeprowadzenie oceny sesji.</p>	Arkusze oceny	15 min.	Nauczyciel, uczniowie i seniorzy

ALTERNATYWY DLA SESJI 4 - JD 3

Element	Opcje:
Odgrywanie ról	Można zmienić kolejność czynności: najpierw odgrywanie ról, a następnie wprowadzenie. W przypadku braku możliwości realizacji: Przedstawienie zostaje zastąpione zdjęciami i prezentacją multimedialną. Nauczyciel prezentuje zdjęcia na temat życia szkolnego dawniej i dziś, jako punkt wyjścia do dyskusji.
Odgrywanie ról: role	Dobór ról powinien być dowolny: seniorzy mogą preferować odgrywanie roli dzieci, a nie nauczycieli ze swoich czasów, rola może być również odgrywana przez organizatorów/nauczycieli.

INSTRUKCJE DO KOLEJNEJ SESJI

KOLEJNA SESJA: DZIAŁANIA

Przygotuj prezentację na temat "moja ulubiona gra".

Opcjonalnie: przeprowadzenie następnej sekcji w ramach zajęć wychowania fizycznego.

Następna sesja nie będzie się odbywała z podziałem na ustalone w innych sesjach grupy. Tym razem każdy z 1-2 seniorów ponosi odpowiedzialność za jedną grę. Uczniowie zmieniają grę co 10 minut.

Podczas każdej sesji nauczyciele sprawdzają, czy materiały do pracy domowej zostały przygotowane i przypomną o tym osobom, które tego nie zrobiły.

Zapewni to przygotowanie wszystkich niezbędnych materiałów przed sesją.

KOLEJNA SESJA: MATERIAŁY

SENIORZY	UCZNIOWIE	NAUCZYCIEL
Przygotuj grę dla uczniów. Dowolny przedmiot do pudełka.	Przygotuj grę komputerową dla seniorów. Dowolny przedmiot do pudełka.	Zbiera wywiady uczniów. Przynosi materiały do powieszenia zdjęć. Przechowuje arkusze oceny. Plakat 4 (słownictwo). Komputery/ tablice materiały do gier (mogą już być w szkole) Aparat do nagrywania/robienia zdjęć

Sesja 5 JD 4. – Nasze ulubione gry - warsztaty międzypokoleniowe (1h 30')

UWAGA: Treści, podstawowe i konkretne umiejętności są oparte na państwowych programach nauczania, dlatego muszą być dostosowane do każdego kraju.

CELE		TREŚCI		
<ol style="list-style-type: none"> 1. Poznanie różnych gier komputerowych i identyfikacja (poszukiwanie) ich wartości edukacyjnych. 2. Poznanie zagadek edukacyjnych - szyfrowanie (typy). 3. Rozwijanie logicznego myślenia, koncentracji, spostrzegawczości. 4. Budowanie umiejętności pracy w zespole międzypokoleniowym. 5. Zwrócenie uwagi na zagrożenia wynikające z nieodpowiedniego doboru gier dla dzieci 		<p>Wzajemne poznawanie sposobów spędzania wolnego czasu: uczniowie - seniorzy. Dzielenie się wiedzą o grach komputerowych z seniorami. Przygotowanie i prezentacja przez seniorów interesujących gier dla dzieci. Próba wzbudzenia obopólnego zainteresowania ulubionymi zajęciami. Seniorzy poznają gry dzieci, dzieci poznają gry seniorów z przeszłości. Rozwijanie umiejętności komunikowania się, przekazywania wiedzy innym pokoleniom. Międzypokoleniowa wspólna zabawa.</p>		
PODSTAWOWE UMIEJĘTNOŚCI		UMIEJĘTNOŚCI SZCZEGÓŁOWE		
<p>Komunikacja międzypokoleniowa. Aktywność społeczna.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1. Przygotowanie prostej prezentacji multimedialnej. 2. Znajomość gier komputerowych i kompetencje do oceny ich wartości edukacyjnej. 3. Znajomość zagrożeń wynikających z niewłaściwego wykorzystania Internetu i sposoby radzenia sobie z nimi. 4. Umiejętność grania w gry komputerowe, rozumienie zasad 5. Znajomość wybranych słów w języku obcym. 6. Umiejętność wyjaśnienia zasad gry dzieciom 7. Zdolność do interakcji międzypokoleniowej. 		
DZIAŁANIA		MATERIAŁY	CZAS	OSOBA ODPOWIEDZIALNA
<p>1. Utrwalenie JD 3: szkoła dawniej i dziś: uczenie się przez całe życie; praca domowa: "moja ulubiona gra". * na początku uczestnicy są podzieleni na te same małe grupy. Prezentacja SŁOWNICTWA (plakat): gry.</p>		Wywiad Plakat 4	5 min.	Nauczyciel

2. Prezentacja: gry wideo, omówienie zasad (wcześniej przygotowane).	komputer	10 min.	Uczniowie
3. Działanie - gra: Gra w grę wideo/ komputerową.		20 min.	Mała grupa
4. Prezentacja-dyskusja: gry tradycyjne (wolontariusze-seniorzy). + krótka dyskusja, dodanie odpowiedzi do wywiadów.	gry	10 min.	Mała grupa
5. Działanie- gra: granie w gry tradycyjne.		20 min.	Nauczyciel
6. Podsumowanie sesji- prezentacja: ocena gier międzypokoleniowych - wzajemne, interesujące doświadczenie i wspólne korzyści w zakresie spędzania wolnego czasu. Uaktualnienie muralu/plakatu: powieszenie zdjęć na ścianie i uzupełnienie pudełka wspomnień.	Gry Materiały do powieszenia, przypięcia	10 min.	Seniorzy – cała grupa
7. Praca domowa. Wyjaśnienie dla wolontariuszy- seniorów: materiały i dokumentacja dotycząca sąsiedztwa szkoły / ośrodka edukacyjnego.	Poza sesją	10 min.	Nauczyciel
8. Czas na przeprowadzenie oceny sesji.	Arkusze oceny	15 min.	Nauczyciel, uczniowie I seniorzy

ALTERNATYWY DLA SESJI 5 - JD 4

Element	Opcje:
Gry wideo	Jeśli granie w gry wideo/komputerowe nie jest możliwe, można poświęcić więcej czasu na grę w tradycyjne lub ulubione gry.
Zadanie- granie w gry	Każda z grup grała w inne gry (wewnątrz lub na powietrzu). Każdy przynosi swoją ulubioną grę lub osoby chętne przygotowują gry.
Dyskusja	Odbywa się przy pomocy obrazków/zdjęć gier rozdanych w małych grupach: gry dawniej / dziś / dawniej i dziś
Słownictwo w języku obcym	"Bingo" z wykorzystaniem języka obcego. Słownictwo dotyczące hobby i gier (teraz / dawniej / uniwersalne).

INSTRUKCJE DO KOLEJNEJ SESJI:

KOLEJNA SESJA: DZIAŁANIA

Wolontariusze- seniorzy: przygotowują zdjęcia, albumy, sąsiedztwa / miasta: historyczne i współczesne; przygotowują także quiz porównawczy.
Podczas każdej sesji nauczyciele sprawdzą, czy materiały do pracy domowej zostały przygotowane i przypominają o tym osobom, które tego nie zrobiły.
Zapewni to przygotowanie wszystkich niezbędnych materiałów przed sesją.

KOLEJNA SESJA: MATERIAŁY

SENIORZY	UCZNIOWIE	NAUCZYCIEL
Zdjęcia, albumy sąsiedztwa/miasta Materiały do pudełka.	Materiały do pudełka.	Zbiera wywiady uczniów. Przynosi materiały do powieszenia zdjęć. Przechowuje arkusze oceny. Plakat 5 (Słownictwo). Komputery / encyklopedie (informacje o dzielnicy). Koperty na zdjęcia. Aparat do nagrywania / robienia zdjęć.

Sesja 6 JD 5. – Moja okolica (+ projekt uniwersalnej dostępności) (1h 30')

UWAGA: Treści, podstawowe i konkretne umiejętności są oparte na państwowych programach nauczania, dlatego muszą być dostosowane do każdego kraju.

CELE		TREŚĆ		
<ol style="list-style-type: none"> 1. Wzbudzanie zainteresowania otoczeniem miejskim i zachodzącymi zmianami. 2. Kształtowanie i rozwój postaw obywatelskich (wpływających na zmiany w otaczającej przestrzeni). 3. Zwrócenie uwagi na potrzeby wszystkich użytkowników przestrzeni publicznej - dzieci, seniorów, osób niepełnosprawnych. 4. Zauważenie trudności osób o specjalnych potrzebach i uwzględnienie ich w projektach rozwoju obszarów miejskich. 5. Nauka wybranych słów w języku obcym. 		<p>Podczas zajęć seniorzy przypomną sobie, jak wyglądało miasto i obszar, w którym mieszkali, kiedy byli dziećmi. Razem z uczniami będą porównywać ulice i budynki na podstawie zebranych zdjęć, albumów i wyszukiwać je na interaktywnej mapie miasta.</p> <p>Uczestnicy dostrzegą potrzebę dostosowania miejskich rozwiązań do potrzeb wielopokoleniowego społeczeństwa, razem stworzą plakat, który zwraca na to uwagę. Uświadomienie sobie, że jako mieszkańcy mają wpływ na decyzje władz miejskich.</p>		
UMIĘJĘTNOŚCI PODSTAWOWE		UMIĘJĘTNOŚCI SZCZEGÓŁOWE		
<p>Komunikacja międzypokoleniowa. Aktywność społeczna.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1. Uświadomienie sobie własnego wpływu na zmiany w otaczającym środowisku. 2. Umiejętność dzielenia się wspomnieniami z dzieciństwa w ciekawy sposób. 3. Umiejętność zarządzania zespołem uczniów w celu osiągnięcia planowanych wyników. 4. Współpraca przy tworzeniu wspólnego projektu (plakat). 5. Umiejętność korzystania z interaktywnej mapy miasta. 6. Znajomość nowego słownictwa w języku obcym. 		
DZIAŁANIA		MATERIAŁY	CZAS	OSOBA ODPOWIEDZIALNA
<p>1. Utrwalenie JD 4: gry i przypomnienie o pracy domowej. * Zaczynaj od podziału uczestników na te same małe grupy robocze.</p>		Wywiad	5 min.	Nauczyciel
<p>2. Prezentacja: przegląd przygotowanych zdjęć i albumów ze zdjęciami ulic i budynków miejskich. Sprawdzenie map Google. Prezentacja SŁOWNICTWA (plakat): sąsiedztwo.</p>		Materiały. Biała tablica. Plakat 5	5 min.	Cała grupa

3. Aktywność - Quiz: Porównanie zdjęć przedstawiających te same części miasta w przeszłości i dziś.	Quiz	15 min.	Małe grupy
4. Dyskusja: Czy miasto jest przyjazne dla wszystkich (małe dzieci, matki z wózkami, osoby niepełnosprawne, osoby starsze)? 4.1. Co należy zmienić? Jak powinno wyglądać miasto, aby wszyscy czuli się dobrze? (można przytoczyć przykład Vancouver jako odniesienie). 4.2. Prezentacja rozwiązań a) znalezionych w Internecie (windy przed budynkami, ruchome schody dla wózków) b) + odpowiedzi z wywiadów.	Przykład miasta Vancouver Komputery	10 min. 10 min. 10 min.	Małe grupy
5. Podsumowanie sesji - Zadanie: zrób plakat przedstawiający "Przyjazne miasto dla wszystkich". Uaktualnienie muralu/plakatu: powieszenie zdjęć na ścianie i uzupełnienie pudełka wspomnień.	Rysunki i materiały pomocnicze Materiały do powieszenia, przyczepienia	15 min.	Małe grupy
6. Praca domowa. Pomyśl o dniach lub świętach w kalendarzu, który są dla ciebie ważne.		5 min.	Nauczyciel
7. Czas na przeprowadzenie oceny sesji.	Arkusze oceny	15 min.	Nauczyciel, uczniowie I seniorzy

ALTERNATYWY DLA SESJI 6 – JD 5

Element	Opcje
Moje sąsiedztwo/moja okolica	Przynieść zdjęcia najważniejszego dla danej osoby miejsca. Osoby z jednej grupy mogą pochodzić z różnych miejsc, w ten sposób każda osoba może opowiadać o swoim kraju / miejscu / mieście / wioskach. Zdjęcie może dotyczyć innego miasta/miejsca rodzinnego, niekoniecznie w okolicy.
"Przyjazne miasto dla wszystkich"	Przedstawienie aktualnego stanu miasta w odniesieniu do tej koncepcji: praca nad projektem logo, wprowadzenie koncepcji "rewitalizacji", praca nad listem do burmistrza/prezydenta miasta o potrzebach jego mieszkańców.
Quiz	multimedialną prezentację o okolicy. Pokaż na mapach google na szkolnych laptopach, drogę uczniów ze szkoły i do szkoły.
Słownictwo w języku obcym	Rozpoznaj budynki z sąsiedztwa (w języku obcym).

INSTRUKCJE DO KOLEJNEJ SESJI:

KOLEJNA SESJA: DZIAŁANIA

Podczas każdej sesji nauczyciele sprawdzają, czy przyniesione zostały materiały jako praca domowa i będą przypominać tym, którzy tego nie zrobią. Zapewni to przygotowanie wszystkich niezbędnych materiałów przed sesją.
Studenci i starsi wolontariusze: pomyślą o ważnych świętach międzypokoleniowych.

KOLEJNA SESJA: MATERIAŁY

SENIORZY	UCZNIOWIE	NAUCZYCIEL
Napisz na kartce dzień swoich urodzin i wybierz jeden wyjątkowy dla ciebie dzień w roku. Materiały do pudełka..	Napisz na kartce dzień swoich urodzin i wybierz jeden wyjątkowy dla ciebie dzień w roku. Materiały do pudełka..	Zbiera wywiady uczniów. Przynosi materiały do powieszenia zdjęć. Przechowuje arkusze oceny. Materiały do tworzenia kalendarza: plakaty, kolorowy papier, markery, komputery ... Plakat 5 (słownictwo). Aparat do nagrywania/robienia zdjęć

Sesja 7 JD 6 – Uroczystości (1h 20')

UWAGA: Treści, podstawowe i konkretne umiejętności są oparte na państwowych programach nauczania, dlatego muszą być dostosowane do każdego kraju.

CELE		TREŚĆ		
<ol style="list-style-type: none"> 1. Budowanie wzajemnego szacunku i integracji międzypokoleniowej. 2. Rozwijanie umiejętności współpracy międzypokoleniowej. 3. Zwrócenie uwagi na potrzebę obchodzenia świąt rodzinnych. 4. Zwrócenie uwagi na potrzebę wzmocnienia więzów rodzinnych. 5. Stworzenie wspólnego Międzypokoleniowego Kalendarza Świąt. 6. Poznanie nowego słownictwa w języku obcym. 		<p>Podczas tej sesji uczestnicy będą pracować nad wspólnym projektem kalendarza międzypokoleniowego, wzmacniając więzi międzypokoleniowe w rodzinach i w społeczności. Działania te mają na celu podkreślenie znaczenia rodziny międzypokoleniowej i budowanie szacunku dla jej członków. Wspólna działalność seniorów i uczniów ma na celu przełamanie stereotypów odnośnie konfliktów pokoleniowych i pokazanie umiejętności współpracy i komunikacji w dążeniu do wspólnych celów.</p>		
PODSTAWOWE UMIEJĘTNOŚCI		UMIEJĘTNOŚCI SZCZEGÓŁOWE		
<p>Komunikacja międzypokoleniowa.</p> <p>Aktywność społeczna.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1. Umiejętność dyskusji w grupie międzypokoleniowej. 2. Umiejętność współpracy podczas realizacji projektu artystycznego w grupie międzypokoleniowej. 3. Umiejętność korzystania z komputera i Internetu w trakcie realizacji projektu. 4. Znajomość nowego słownictwa w języku obcym. 		
DZIAŁANIA	MATERIAŁY	CZAS	OSOBA ODPOWIEDZIALNA	
<p>1. Utwalenie JD 5: przyjazne miasto i przypomnienie o pracy domowej.</p> <p>* Zacznij od podziału uczestników na te same małe grupy robocze.</p>	Wywiad	5 min.	Nauczyciel	
<p>2. Prezentacja: przedstaw ważne dni dla każdego uczestnika; omów tematy, o których wspomniano w kalendarzu (daty urodzin i uroczystości, które są najważniejsze dla każdego kraju lub rodziny); i wybierz popularne powiedzenie na każdy miesiąc.</p> <p>+ Dodawanie odpowiedzi na wywiady.</p> <p>Dyskusja na temat uroczystości i tematów, które będą propozycjami stworzenia indywidualnego kalendarza uroczystości (rzeczy, wydarzenia, ludzie ważni dla mnie).</p> <p>Prezentacja SŁOWNICTWA (plakat): święta.</p>	<p>Komputer</p> <p>Znane powiedzenia</p> <p>Plakat 6</p>	15 min.	Cała grupa	

<p>3. Działanie: W małych grupach podzielonych miesiącami podaj 3 ważne daty dla każdego: urodziny, ważne daty dla rodziny i ważne daty dla kraju. Każda grupa będzie także myślała o powiedzeniach dotyczących „ich” miesiąca i opracują z pomocą komputera: slogan, ważne dni, ważne dni dla reszty uczestników i kreatywny projekt miesiąca.</p>	Komputer	30 min.	Mała grupa: podzielona miesiącami urodzin
<p>4. Podsumowanie sesji: zebranie pomysłów. Wnioski. Dlaczego wymienione dni są ważne? Uaktualnij mural/plakat: powieś zdjęcia na ścianie i uzupełnij pudełko wspomnień.</p>	Plakat Materiały do zawieszenia, przyklejenia	15 min.	Małe grupy i nauczyciel
<p>5.Czas na przeprowadzenie oceny sesji.</p>	Arkusze oceny	15 min.	Nauczyciel, uczniowie i seniorzy

ALTERNATYWY DLA SESJI 7 - JD 6

Element	Opcje
Skład grup Przewidywana organizacja	Jeśli nauczyciel i uczestnicy wolą pracować we własnej grupie- początkowe, małe grupy mogą zostać zachowane. Ważne daty/święta dla każdej pory roku powinny być rozważone przed sesją. Każda grupa ma 3 miesiące na przygotowanie.
Kalendarz uroczystości	Zabawa ze słownictwem i obrazkami lub na temat uroczystości, które uczniowie obchodzą w szkole, grupa potrzebuje czasu na rozmowę na ten temat i o innych ważnych uroczystościach. Omawianie na sesji nowych pomysłów na świętowanie innowacyjnych i bardziej osobistych okazji, które byłyby akceptowane przez wszystkie pokolenia. Grupy tworzą kalendarz z nowymi świętami. Karty z pytaniami o niektóre z najważniejszych świąt. Grupy mogą omawiać te karty, mogą również dodawać więcej tematów, aby porozmawiać o ważnych dla nich świętach lub momentach w roku.
Kalendarz w komputerze	Jeśli komputer nie jest dostępny, kalendarz zostaje przygotowany na kartce.
Słownictwo w języku obcym	Słownictwo obcojęzyczne na temat świąt i uroczystości, a także składanie życzeń.
Czas trwania	Może być potrzebne więcej czasu na ustalenie ważnych dat (30 minut) i pracę nad kalendarzem (30 minut).

INSTRUKCJE DO KOLEJNEJ SESJI:

KOLEJNA SESJA: DZIAŁANIA

Ogłoszenie ostatniej sesji. Krótkie wyjaśnienie jej przebiegu.

Opcjonalnie: Przyniesienie napojów (np. sok) lub jedzenia (np. ciasta) jako wkład w imprezę kończąca projekt.

KOLEJNA SESJA: MATERIAŁY

SENIORZY	UCZNIOWIE	NAUCZYCIEL
<p>Opcjonalnie: drobny upominek (rysunek lub notatka) dla "swojej" grupy.</p> <p>Opcjonalnie: przyniesienie napojów (np. soku) lub jedzenia (np. ciasta), aby mieć wkład w imprezę kończąca projekt.</p>	<p>Opcjonalnie: drobny upominek (rysunek lub notatka) dla "swojej" grupy.</p> <p>Opcjonalnie: przyniesienie napojów (np. soku) lub jedzenia (np. ciasta), aby mieć wkład w imprezę kończąca projekt.</p>	<p>Zbiera wywiady uczniów.</p> <p>Przynosi materiały do powieszenia zdjęć. Przechowuje arkusze oceny.</p> <p>Dyplomy, certyfikaty uczestnictwa.</p> <p>Aparat do nagrywania / robienia zdjęć.</p> <p>Opcjonalnie: przyniesienie napojów (np. soku) lub jedzenia (np. ciasta), aby mieć wkład w imprezę kończąca projekt.</p> <p>Kwestionariusz po projekcie.</p>

Sesja 8 – Ewaluacja i pożegnalny poczęstunek (1h 10')

CELE		TREŚĆ		
1. Ocena celów i harmonogramu projektu. 2. Wystawa finałowa 3. Pożegnanie uczestników. 4. Przypomnienie o wystawie zebranych materiałów w uzgodnionym terminie.		Wartość więzi międzypokoleniowych i uczenia się przez całe życie.		
DZIAŁANIA	MATERIAŁY	CZAS	OSOBA ODPOWIEDZIALNA	
1. Utwalenie JD 6: Ważne dni i kalendarz, który stworzyliśmy. * Zaczynij od podziału uczestników na te same małe grupy robocze.		10 min.	Nauczyciel	
2. Ocena projektu: przyjrzenie się pudełku wspomnień i plakatowi/muralowi.		15 min.	Cała grupa	
3. Rekomendowany czas na przeprowadzenie OCENY KOŃCOWEJ.	Materiały potrzebne do oceny.	25 min.	Indywidualnie	
4. Zakończenie (przyjęcie): Dyplomy i upominki.	Dyplomy i upominki	20 min.	Cała grupa	
EWALUACJA:	Ankiety "po projekcie" ewaluujące projekt (studenci, seniorzy i nauczyciele) dotyczące: a) projektu b) relacji międzypokoleniowych c) zmian, które nastąpiły: (uczniowie, nastawienie, uczestnictwo, wiedza itp.).			

ALTERNATYWY DLA SESJI 8

Element	Opcje
Świętowanie	Wspólny poczęstunek Udostępnienie zdjęć z innych sesji. Wizyta w domu opieki. Rozdanie dyplomów / certyfikatów dla uczestników.
Ocena	Etap dyskusji ze studentami: nad jakimi tematami i problemami chcieliby pracować wspólnie z seniorami w przyszłości, jeśli tego rodzaju lekcje będą kontynuowane.
Czas trwania	Ustalony czas może zostać przedłużony do 1h 30min w celu wspólnego świętowania zakończenia projektu.
Kolejność działań	Dokonanie końcowej oceny

UWAGI

Materiał opracowany z wykorzystaniem jednostek dydaktycznych wykorzystanych w projektach Grundtvig i Erasmus KA204: Współdzielenie dzieciństwa (SACHI) (2013-1-ES1-GRU06-73424 1) i Współdzielenie dzieciństwa 2 (SACHI2) (2016-1-ES01-KA204-024999) wdrożonymi w latach 2014-2015 i 2017-2018. Zmiany wprowadzono bazując na doświadczeniach z obu projektów.

Załącznik 2. Zestaw narzędzi ewaluacyjnych do podstawowej oceny

**A. Dziennik klasowy programu międzypokoleniowego
(do uzupełnienia przez nauczyciela na koniec każdej sesji)**

Data: _____
Numer sesji: _____

Niektóre aspekty do rozważenia to:

- Czy wprowadziłem jakieś zmiany w sesji? Jakiej? Czemu?
- Czy sesja poszła dobrze? Moje odczucia i wrażenia związane z sesją i zastosowanymi metodami / metodami.
- Jakie były mocne strony tej sesji? Co należy poprawić / zmienić?
- Czy uważam, że uczniowie pracowali nad umiejętnościami bądź rozwijali jakieś umiejętności? Które? Czy są powiązane z programem nauczania? W jaki sposób? W jakim stopniu działania związane są z programem nauczania?
- Czy uczniowie aktywnie uczestniczyli? A starsi dorośli?
- Inne aspekty nad którymi chcę się zastanowić lub podkreślić. Czy uczniowie aktywnie uczestniczyli? A starsi dorośli?
- Inne aspekty nad którymi chcę się zastanowić lub podkreślić.

B. Protokoły ze spotkania

(do wypełnienia przez nauczyciela i wolontariuszy- seniorów podczas spotkania przygotowawczego po pierwszej sesji z uczniami)

Data: _____

Numer spotkania: _____

Niektóre aspekty do rozważenia to:

- Jak minęła ostatnia sesja?
- Jakie dostrzeżliśmy mocne strony? Jakie były słabości?
- Jak możemy ulepszyć sesję?

C. Kwestionariusz oceny satysfakcji seniorów i refleksji na temat programu
(dla wolontariuszy - seniorów, przeprowadzany na końcu programu)

Imię i nazwisko wolontariusza: _____

Szkoła: _____

1. Proszę uporządkować następujące sesje w kolejności od tej, która podobała się Panu/Pani najbardziej (1) do sesji, która podobała się Panu/Pani najmniej (7).

- Prezentacja i wstępna ocena projektu
- JD 1 - Komunikacja międzypokoleniowa (rodzina i przyjaciele)
- JD 2 - Nasi idole i wzorce (muzycy, sportowcy, aktorzy / aktorki)
- JD 3 - Szkoła dawniej i dziś: uczenie się przez całe życie
- JD 4 - Nasze ulubione gry - warsztaty międzypokoleniowe
- JD 5 - Moja okolica – projekt uniwersalnej dostępności
- JD 6 - Uroczystości
- Ocena końcowa i pożegnanie.

Kolejność	Sesja
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	

2. Co Pana/ Pani zdaniem, Pan/Pani zyskał/a lub czego się nauczył/a uczestnicząc w programie międzypokoleniowym?

3. Jaki był Pana/ Pani wkład w program międzypokoleniowy?

4. Co się Panu/Pani podobało najbardziej?

5. Co się Panu/Pani podobało najmniej?

6. Czy podczas programu napotkał Pan/Pani jakieś trudności lub wyzwania? Jakież?

7. Uwagi - jakie zmiany należy wprowadzić, aby ulepszyć program?

D. Kwestionariusz dotyczący satysfakcji i zdobytej wiedzy ucznia
(dla uczniów, na końcu programu)

Imię i nazwisko ucznia: _____

Szkoła: _____

1. Uporządkuj następujące sesje w kolejności od tej, która podobała Ci się najbardziej (1) do sesji, która podobała Ci się najmniej (7).

- Prezentacja i wstępna ocena projektu
- JD 1 - Komunikacja międzypokoleniowa (rodzina i przyjaciele)
- JD 2 - Nasi idole i wzorce (muzycy, sportowcy, aktorzy / aktorki)
- JD 3 - Szkoła dawniej i dziś: uczenie się przez całe życie
- JD 4 - Nasze ulubione gry - warsztaty międzypokoleniowe
- JD 5 - Moja okolica – projekt uniwersalnej dostępności
- JD 6 - Uroczystości
- Ocena końcowa i pożegnanie.

Kolejność	Sesja
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	

2. Czego, twoim zdaniem, nauczyłeś się, uczestnicząc w programie międzypokoleniowym?

3. Co najbardziej podobało Ci się w programie?

4. Co podobało Ci się najmniej?

5. Uwagi - jakie zmiany wprowadziłbyś, aby ulepszyć program?

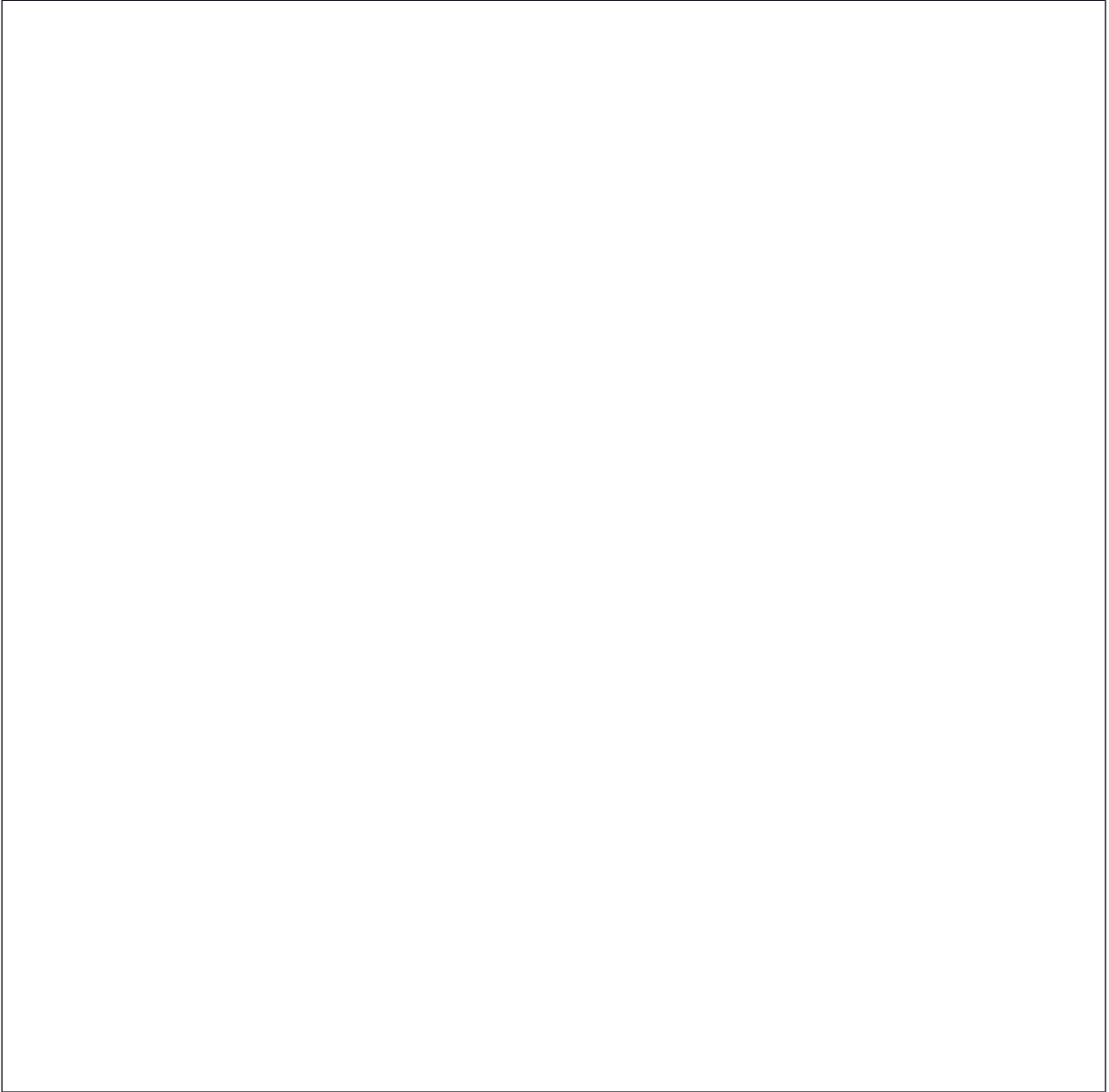
E. Wytyczne dotyczące eseju (lub debaty) i rysunku na temat osób starszych

Esej o starszych osobach.

- Jakie są osoby starsze?
- Jak spędzają czas?
- Czy mam kontakt z osobami starszymi? Czy chciałbym go mieć?

E. Wytyczne dotyczące rysunku starszej osoby

Zamierzamy narysować starszą osobę. Przede wszystkim pomyśl o tym, jaka jest starsza osoba i jak spędza czas. Narysuj to wyobrażenie.

Universitat
de les Illes Balears

Grup d'Investigació
i Formació Educativa
i Social

U. PORTO

SACHI₂

SHARING CHILDHOOD₂

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union